

WAIN'S

EST. 1845
33

KARYS

1970
Nr. 3 (1460)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS
Administratorius
LEONAS BILERIS
Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:
P. PETRUŠAITIS
"Tremties Trimitas"
K. KODATIENĖ
"Šaulė Tremtyje"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajam
Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"
Leidžia:
L.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

2000 metų Stelmužės ažuolas, seniausias Europoje	(viršelis)
Z. Raulinaitis — Apuolės užpuolimas	65
V. Mingėla — TRIMITO penkiasdešimtmetis	72
S. Baišys — Ansaldas suktuke	80
J. Gediminėnas — Nenorėjau būti didvyriu	82
Tremties Trimitas	88
Šaulė Tremtyje	90
Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje	92
Karinės Žinios	93
K r o n i k a	95

ATSTOVAI:

Baltimore — M. ŠIMKUS, Chicago — J. STANKŪNAS, Cleveland — F. EIDIMTAS, Los Angeles — O. ŽADVYDAS, Philadelphia — A. IMPOLĖNAS, Australija — V. ŠALKŪNAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MASS. — S. J. Minkus
CHICAGO, ILL. — M. Ambraziejus,
"Gifts International", "Marginiai",
"Parama"
DETROIT, MICH. — V. Perminas
GRAND RAPIDS, MICH. — J. Belinis
KENOSHA, WIS. — B. Juška
LOS ANGELES, CALIF. — V. Priž-
gintas

NEWARK, N.J. — Kazys Trečiokas
OMAHA, NEBR. — J. Kantanavičius
WOODHAVEN, N.Y. — "Romuva"
WATERBURY, CONN. — "Spauda"

KANADOJE

HAMILTON, ONT. — J. Orvidas
TORONTO, ONT. — Augustinas Kuo-
las, P. Míševičius
MONTREAL, QUE. — "Parish Lib-
rary"

ANGLIJOJE

"DAINORA" — 74 Priory Road, Kew
Surrey

AUSTRALIJOJE

S. Slavickas — 44 Slevin St., Gee-
long North, 3215, Vic. Australia
L. Vasiliūnas — 3 Wall Street, Nor-
wood 5067

VENEZUELOJE

Kun. A. Perkumas, SDB — Centro
Lituano, Plaza Principal
de La Vega, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world.
Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A.
Subscription \$7.00 per year. Single copy 70 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N.Y.

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 3 (1460)

KOVAS - MARCH

1970

APUOLĖS UŽPUOLIMAS

Z. RAULINAITIS

(Pradžia KARIO Nr. 2)

II

Susidareš istorinį ir archeologinį Apuolės užpuolimo ir Kuršo šokių politiką, karinės istorijos tyrinėtojas gali mėginti įieškoti atsakymo į kai kuriuos jam rūpimus specifinius klausimus. Vienas iš jų būtų: kodėl kuršiai neatmušė švedų 854 m. puolimą, tokiu pačiu būdu ir tomis pat pasekmėmis, kaip kad jie padarė 853 m. supildami danus?

Nei Rimberto kronika, nei kiti koki šaltiniai neduoda mums atsakymo. Turėdami, tačiau, bendrą įvykių vaizdą prieš akis, galime spėti, kad:

1) švedų kariuomenės būta žymiai didesnės, negu 853 m. karo danų jėgų. Rimbertas juk rašė, kad švedai "sutraukė didžiulę kariuomenę":

2) netikėtai užklupę ir staiga paėmę Jūrpilį, švedai taip išgąsdino Kuršo gyventojus, kad jie, vieton sutelkus kariuomenę iš įvairių krašto sričių, ir puolus įsiveržėlius (kaip jie padarė 853 m. prieš danus), užsidarė savo pilyse pasiryžę gintis. Kad švedų puolimo būta netikėto, kronika pabrėžia: "Ir pirmiausia netikėtai atvykę užpuolė vieną jų valstybės pilį, vadinamą Seeburg...".

3) pagaliau, tuo metu, Kurše galėjo nebūti stiprios centrinės valdžios, kuri būtų pajėgusi priversti atskiras sritis ir pilis skubiai telkti jėgas ir joms vadovauti.

Be šių trijų priežasčių peršasi dar viena. Danai 853 m. vistiek buvo išsikėlę Kurše ir jau spėję prisiplėsti, nes kuršiai, juos sumušę "pagrobė iš jų auksą, sidabrą ir daug kitokio turto". Tačiau, laiduoti sau laisvą išsikėlimą į krantą, danai prieš tai turėjo likviduoti kuršių pagrindinį ginklą — jų karo laivyną. Kad kur-

šių nuo seno būta stiprių ir galingų jūroje, rodo kad ir jų dalyvavimas Bravalos mūšyje 750 m., o Sigurdo Hringo senatvės laikais, t. y. apie 800 metus, kuršių laivynas plėšė Švedus, apie ką minima *Nornagest* sagoje. Todėl, galime spėti, kad prieš išsikeldami į krantą, danai spėjo sunaikinti, greičiausia, Liepojos ežere stovėjusį kuršių laivyną. Tačiau, išsikėlę į krantą, nebepajėgė atsilaikyti prieš kuršių sausumos kariuomenę.

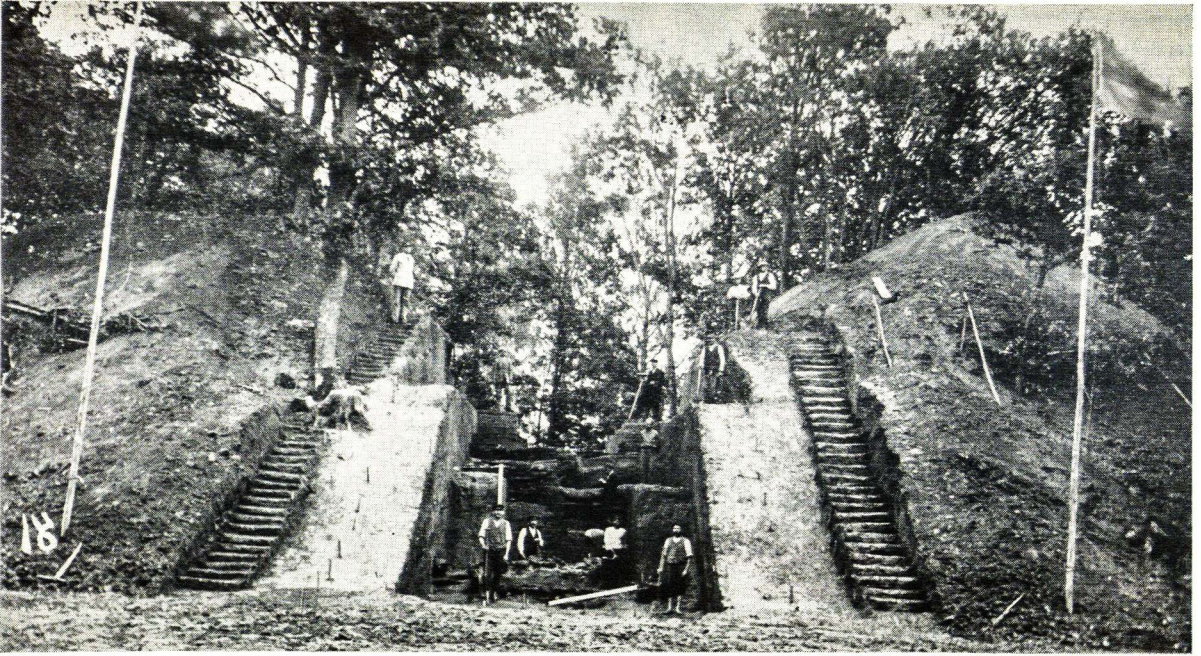
Šis pastarasis faktas, gal daugiau kaip kas kita, galėjo paakinti švedų Olefą, nedelsiant ir staiga, pulti Kuršą, su gera viltimi pasiimti jį savo valdžion.

Sekantis, beveik savaime kylantis klausimas, tai: kodėl švedai nepajėgė paimti Apuolę, kai jiems taip nesunkiai pasisekė paimti Jūrpilį?

Į šį klausimą būtų keletas atsakymų:

1) Apuolės pilies būta vienos iš stipriausių Kurše. Kronikininkas mini joje net 15,000 karių buvus, kai Jūrpiliui jis teskiria tik 7,000. Reiškia, Apuolės būta bent du kartu didesnės ir stipresnės pilies. Tą faktą patvirtina ir archeologija. Apuolės piliakalnis ir šiandien tebėra vienas iš didžiųjų Pabaltijy;

2) Švedams sudeginus Jūrpilį ir skubiai žygiuojant į Apuolę, kuršiai turėjo nemažiau kaip 5 dienas pasiruošti pilies apgulai: išsiųsti moteris, vaikus ir ligonis, arklius ir kitus naminius gyvulius į slėptuves miškų gilumose; pasirūpinti maisto ir vandens ištekliais ir ginklų atsargomis. Svarbiausia — sutelkti pakankamai jėgų pilį ginti, pasak kronikininko net 15,000 vyrų;

Apulės piliakalnio kasinėjimai 1931 m. Virš.: pagrindinis pylimas pilies rytiniame pakraštyje yra sustiprintas ąžuoliniais ir pušiniais rąstais. Apač.: akmeninis grįstas kelias einantis pietiniu piliakalnio pakraščiu į vartus. (Nuotraukos iš dr. J. Puzino rinkinio)

3) kronikininkas rašo, kad švedai “skubėjo su didele narsa”. Jie norėjo užklupti Apuolę nepasiruošusią gintis. Švedai žygiavo pėsti iš pajūrio į Kuršo gilumą miškais, takais ar keliais, praeinamais tik pėsčiomis ar raitam. Nei vežimų, nei apgulos mašinų, kurių jie galėjo turėti atsivežę laivais ir gal kurių pagalba įsilaužę ir sugriovė Jūrpilį, šį kartą, į žygį jie pasiimti negalėjo. Tam tikslui galėjo trūkti ir arklių. Tačiau, greičiausia, dėl reikalo staiga ir netikėtai pasiekti Apuolę, jie turėjo visą sunkesnę bagažą ir apgulos mašinas palikti. Ant- raip žygis būtų buvęs per lėtas ir netikėtumas būtų iš anksto pasmerktas nepasisekimui.

Nežiūrint viso švedų skubėjimo, netikėtumas nepavyko. Apuolė spėjo pasiruošti gintis ir švedai atsidūrė prieš gausią pilies įgulą, apsirūpinusią maistu, šaudmenimis ir kitais ginklais.

4) Vienuolio Gvaldo XI a. poemoje, LXV posmas maždaug taip vaizduoja Apuolės apgulą:

“Olefas) Grasina Apuolei, abiejų pusių ginklai krauju pasrūva mūšyje.

“Pirmojo pasisekimo (Jūrpilio paėmimo) padrasinti vyrai, išsikėlė iš laivų. Palikę pakrantę ir uostą, jie žygiavo ištisas penkias dienas per kraštą, nukariauti norėdami penkiolikos tūkstančių ginamą miestą Apuolę (*Appuliam*), galingą ginklais, turtingą ir grobio pilną, ją apgulos pylimu apkasa ir jos sienas siengrioviais daužo. Jas, tačiau, pilėnai, bokštų viršūnėse kovodami, atstato. Lyg kokia baisia kruša, svaidmenimis, liepsnojančiais nuodėguliais ir strypais jie priešą atmuša; skraido iš abiejų pusių svaidoma geležis, negailestingą pražūtį neatsargiems atnešdama, taip tęsėsi abipusė kova aštuonetą dienų...”

Nors Gvaldo poemoje yra minimi siengrioviai, t. y. apgulos mašinos, tačiau tai tik poeto sukurtas, greičiau, jo paties laikų — XI a. mūšio vaizdas. Pilis iš tikrųjų buvo puolama pėsčiųjų, remiant lankininkams. Jokių apgulos mašinų švedai negalėjo turėti. Turėdami stiprią įgulą ir apščiai šaudmenų, kuršiai galėjo sėkmingai gintis ir atmušti švedų bandymus užkopti augštas pilies sienas.

Kuršių vartoti šaudmenys buvo strėlės, svaidomosios jietys ir ypač akmenys. Svaidomi akmenys, atrodo, bus buvę pagrindinis pilėnų ginklas. Pilies sienų kasinėjimai parodė išilgai pilies perimetrą gausiai pridėliotų kumščio didumo akmenų. Pranas Žadeikis savo straipsnyje apie kasinėjimus Apuolėje (LKMA Suvažiamo Darbai I, 1933) rašo: “... pastebėta svarbus reiškinys, būtent: pilies pakrančiais, aplink visą jos aslą eina supilta eilė, lyg koksaš vainikas, kumščio didumo akmenų; akmenys be-

veik vienodo didumo, prie didžiojo pylimo jų yra gausiau, matyti, jie čia buvo labiau reikalingi; jie bent pora sprindžių jau susmege į žemę. Iš pradžių manyta, kad tai yra grindinys, arba koks sustiprinimas, bet paskiau įsitikinta, kad tie akmenys buvę skiriami svaidymui į priešus... iš vidaus pusės pylimo apačioje aptikta sudegusi galinga medinė siena... Toje pačioje vietoje pastebėta daug nuo ugnies apdeginto molio ir krūvos kumščio didumo akmenų. Matomai, tie patys, kurie randasi pilies pakraščiais, tik jų čia daugiau”.

Kasinėjimai parodė ir gaisro žymes: švedai mėgino pilį padegti. Tačiau ypatinga pylimų ir sienų statyba — medis, plūktas molis ir akmenys (žiūr. augščiau) neleido gaisrui išsiplėsti ir taip ugnis neatvėrė švedams kelio į pilį.

Atrodo, kad švedų puolimas ėjo iš rytų krypties į pylimą, upelio nedengiamą ir koncentravosi prie vartų pietinėje pilies sienoje. Prieiga į vartus buvo palikta tokia, kad puoliko dešinysis šonas ir petyš, skydo nedengiamas, būtų atsuktas į pilies gynėjus, tuo būtų lengviau pažeidžiamas jų svaidmenų.

5) Augščiau minimi faktai ir švedų baiminimasis dėl jų paliktų laivų Liepojos ežero pakrantėje, vertė juos priimti kuršių pasiūlymą ir pasitraukti nepaėmus ir nesunaikinus Apuolės.

Archeologiniai duomenys apie Apuolės pilies aikštės dydį įvairuoja. Vienur kalbama apie 1 ha aikštę, kitur apie pusę ha. Iš paskelbto planelio atrodo, jog ji nebuvo daug didesnė kaip pusė ha. Kiek gi karių gynėjų galėjo tilpti tokioje pilyje? Šaltiniai kalba apie labai gausią įgulą — 15,000 vyrų. Galime tik sutikti, jog pilis buvo pilnai aprūpinta gausia įgula. Tačiau, minimas skaičius gynėjų jokių būdu netilptų tokio didumo pilies aikštėje.

Archeologai rado, jog be sienų ir pylimų pilyje būta ir pastatų — trobesių, šulinio, ar vandens baseino. Reikia manyti joje būta ir sanitarinių įrengimų, sandėlių maistui, ginklams, arklidės ir kt.

Daleisime, kad pusė pilies aikštės, ar kiemo buvo užimta trobesių ir įrengimų, tada liks tik ¼ hektaro, arba 2,500 kv. m ploto sutelktai įgulai. Jei sustatytume visus karius po vieną į kv. m, tai rastume, kad pilis būtų sausakimšai prikimšta 2,500 vyrų. Žinoma, praktiškai ir tiek ten negalėjo būti, nes taip susigrūdus negalima būtų nei kovoti, nei iš viso ten gyventi. Apuolės kiek pailga aikštė turi apie 300 m perimetrą. Tokio perimetro sienas gali ginti vienu metu, sustoję greta vienas kito, apie 200 vyrų, jei tarpus paliksime tarp jų po 1 m. Tiek būtų rei-

kalinga vietos ginklų laisvam pavartojimui. Kiti 200 ar 250 vyrų stovėtų artimiausios paramos padėtyje ir gal dar tiek pat rezerve. Taigi Apuolėje galėjo tilpti nedaugiau kaip 700 - 750 vyrų gynėjų. Greičiausiai, jų buvo dar mažiau. Įgulos dydį apibūdina ir įkairių skaičius, kurių būta tik 30. Iš skaitlingos įgulos jų būtų atatinkamai daugiau. Tačiau, deja, neturime jokio kito žinomo istorinio fakto, leidžiančio palyginti įkairių dydį su įgulos skaitlingumu.

Nustatę Apuolės įgulai 700 karių, galime dabar spėlioti ir apie Jūrpilio įgulos dydį. Kronikininkas skiria Jūrpiliui 7,000 karių, t. y. pusia mažiau kaip Apuolei. Taigi, galime teigti, jog Jūrpilį, iš tikrųjų, gynė tik apie 300 karių.

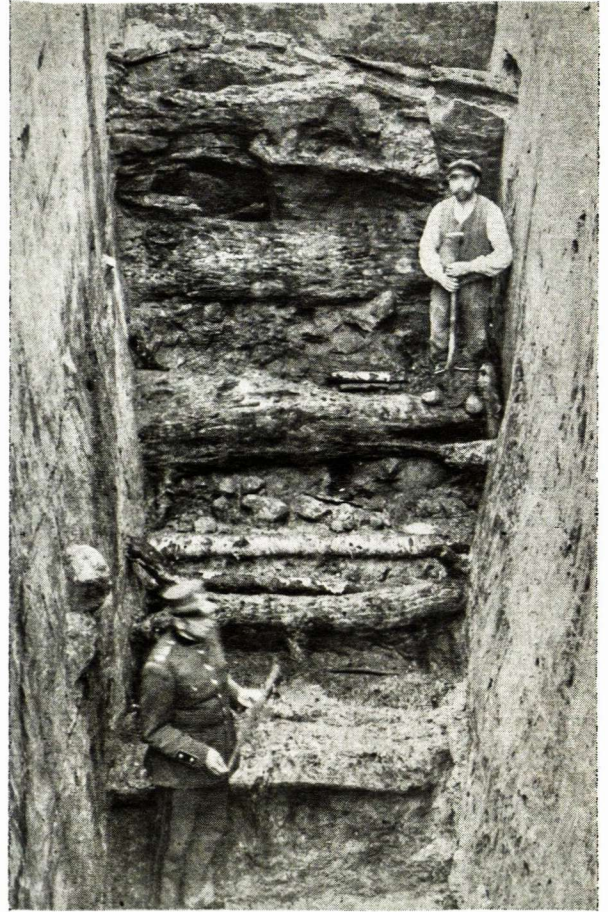
Pulti Apuolę, ginamą 700 kuršių karių, švedai turėjo būti bent du kartu stipresni, t. y. nemažiau kaip 1500 vyrų stiprumo. Jei pridėsime paliktą švedų įgulą ir sargybas laivuose — apie 500 vyrų, tai galėsime Olefo kariuomenei iš viso skirti apie 2000 vyrų.

Tokio dydžio kariuomenės IX a. buvo laikomos didelės. Tokiai kariuomenei permesti per Baltiją iki pat Jūrpilio Olefas turėjo suorganizuoti bent 40 kovos laivų laivyną. To meto vikingų karo laivai talpino nuo 30 iki 50 karių su visa šarvuote ir atsargomis laive. Laivuose Olefas galėjo turėti ir nedidelį kiekį arklių, reikalingų vadams ir reikalingiausiam krūviui nešti, be to, smulkiems žvalgybos ir saugos daliniams išsiųsti žygio metu.

Prancūzų istorikas *Ferdinant Lot* savo veikale *L'Art Militaire et Les Armées Au Moyen Age* (1946) daro tokią išvadą apie vikingų jėgas puldinėjančias Vakarų Europą IX a. bėgyje: "Matome, kad dideli jų laivynai (93, 120 laivų) yra tik išimtys. Pakanka 60, 50 ir net 40 laivų, nešančių po 40 ar 50 karių, kad užkariautų ištisas provincijas, pakanka tik 7 ar net tik 3 laivų, kad apiplėštų kokį anglų uostą. Taigi, atrodo, jog galima patikėti teigimui, jog Knutas galėjo įvykdyti Anglijos užkariavimą, būdamas priekyje rinktinės kariuomenės (*housecarls*), teturinčios tik nuo 3 iki 6 tūkstančių vyrų".

Nustatę Olefo kariuomenės pajėgumą, galime spėti, kad nepasisekęs danų 853 m. žygis buvo vykdomas žymiai mažesnėmis jėgomis, gal tik 15 - 20 karo laivų. Tokia neperdidelė, palyginti, 700 - 1000 vyrų danų kariuomenė buvo nesunkiai kuršių sudorota.

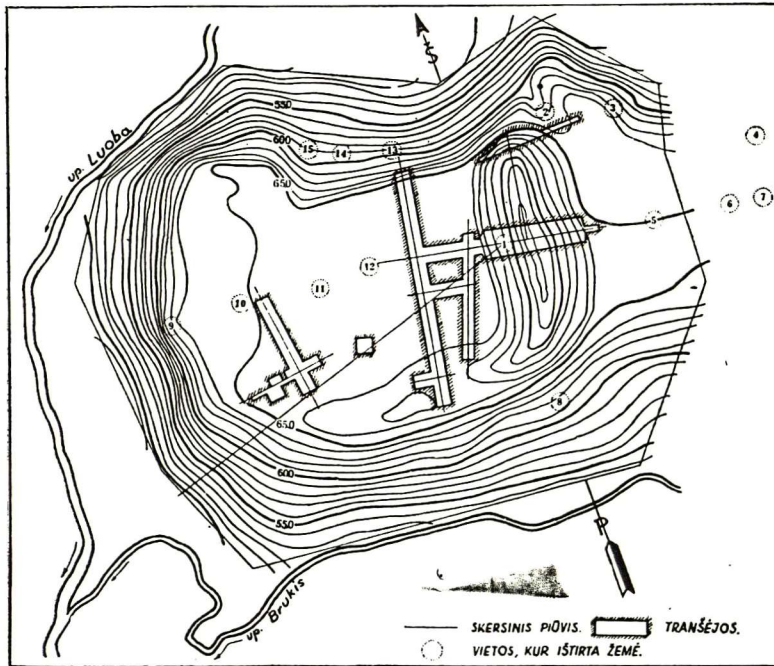
Lieka dar vienas įdomus klausimas panauginėti, tai: koku keliu švedai žygiavo į Apuolę?

Perkastas pylimas parodė medinę konstrukciją.

Kadangi švedai siekė netikėtumo, norėdami užklupti pilį nepasirengusią, tai jie turėjo žygiuoti trumpiausiu keliu. Tais laikais, kelių, kokius mes suprantame, žinoma, Kurše nebuvo. Miškais apaugęs kraštas buvo išvagotas upių ir upelių, pelkių, ežerų ir ežerėlių tyvuliavo plačiai. Keliai, kuriems pradžia gal davė žvėrių praminti takai, vingiavo aplenkdami įvairias kliūtis, sekdami dažniausiai didesnio upelio vagą, kuri miškų tankmėse būdavo vienintelis aiškus orientyras.

Sudeginę Jūrpilį, švedai tuojau išžygiavo imti Apuolės. Kronika sako, žygis trukęs 5 dienas (atstumas nuo Jūrpilio iki Apuolės tiesia linija yra apie 40 km). Bielenšteinas, nagrinėjęs tą žygį, rašo taip: "Atstumas nuo to taško (Liepojos, netoli kurios Jūrpilis stovėjęs) iki Apuolės šių dienų keliu yra apie 63 verstai. Turėdami dėmesyje, kad karaliaus Olafo laikais švedai ten, aišku, nerado jokio pravesto kelio,

Apolės piliakalnio planas su tyrinėtomis vietomis.

Apolės pilies medinis šulinio rentinys. Kasinėjimai vyko 1931 m. (Iš dr. J. Puzino rinkinio)

IX amž. kuršių karys
(Latvijos muzėjaus rekonstrukcija)

nei jokių tiltų, be to, kad jie, greičiausiai, žygiavo tolesniu keliu išilgai Liepojos ežerą ir pagal Bartuvą jos augštupio link, ir dar, kad jie neturėjo daug arklių, kurių laivais negalėjo atsigabenti, o patys būdami mažiau ar daugiau, apsikrovę maisto atsargom, tegalėjo atlikti tik mažus dienos žygius. Galimas dalykas, jie turėjo dieną kitą ir ilsėtis pastovyje. Taigi, jei skaitysime, kad per dieną jie daugiausia galėjo padaryti 2-3 mylias, arba 15-20 verstų, tada matysime, kad Apuolė prie Šarkių nėra per arti Seeburgo ir atitinka Rimberto žiniai apie 5 dienų žygį. Į svarstyklių lėkštelę reikėtų dar įmesti ir tai, kad senovės laikais, susisiekimo keliai eidavę pagal upių tekmes, taigi ir *Apuolia a priori* turėjo būti jieškoma Bartuvos srityje, bet ne Ventos”...⁵

Kaip matome, Bielenšteinas atmeta šių dienų trumpiausią kelią į Apuolę, kuris yra 63 varstų, arba 66.8 km ilgumo. Anais laikais to kelio ar kelių, matyti, iš viso, nėra buvę. Čia su juo galime sutikti. Atrodo, jog galima būtų sutikti ir su jo nurodytu tolimesniu keliu, pagal

Liepojos ežerą ir pagal Bartuvos — Bartos upę, pro Skuodą.

Tačiau žiūrint į žemėlapi, piršte peršasi mintis, kad iš sudeginto Jūrpilio švedai ne iš karto pėsti patraukė Apuolės link, bet perplaukė išilgai Liepojos ežerą savo laivais, taip sutaupydami gerą kelio galą. Liepojos ežeras dabar yra apie 16 km ilgio, o prieš 12 šimtmečių jo būta ilgesnio ir jo siaurinis galas, galimas dalykas, siekė pačią Jūrpilio pilį, pietinis gi, siekė gal keletą kilometrų toliau į pietus, apimdamas dabartinės Bartos žiotis ir dar toliau. Taigi, plaukdami išilgai ežero, švedai galėjo sutaupyti apie ketvirtadalį kelio, kurį reikėtų atlikti pėsčiomis, o tą kelio dalį laivais galima atlikti daug greičiau kaip žygiuojant pėsčiomis. Matyti panašiai yra galvojęs ir Simanas Daukantas, kuris rašo, kad paėmę Zeeborg pilį “žuvedai” nuirklavę į kitos upės įtaką...”

Greičiausiai jie taip ir padarė, ir žygiuoti pradėjo, išsikėlę pietiniame ežero gale, arba dar net pasiirklavę kiek Bartos plačiu žemupiu — jos kairiajame krante, tuo sutaupydami sau persikėlimą per Bartą ties Skuodu, kur brasta, jei tokia ten buvo, galėjo būti kuršių ginama ir todėl nepereinama. Jų laivynas galėjo pasilikti saugus ežero pakrantėje, ar Bartos kairiajame krante, pridengtas jos plačios srovės nuo galimo pasikėsimo iš Kuršo gilumos.

Nuo Liepojos ežero pietinio galo tiesia linija iki Skuodo yra 32 km ir nuo Skuodo iki Apuolės dar apie 10 km tiesiai. Barta, tačiau, yra vingiuota ir jei ten būta kokio praminto kelio, tai jis yra buvęs nedaug ką tiesesnis už upę. Todėl, norint apskaičiuoti švedų žygio kelio ilgį, reikėtų tuos 42 km tiesia linija padidinti bent trečdaliu, kad gavus apytikrį žygiavimo kelio ilgį, viso apie 56 km.

Kronikininkas sako, kad žygis užtruko 5 dienas. Betgi ištisai, be poilsio, vargu ar švedų kariuomenė galėjo tokį žygį atlikti. Reikėtų skirti bent du pusdienius, arba vieną ištisą dieną poilsui. Reiškia, pats žygis galėjo trukti 4 dienas, darant po 14 km per dieną.

Palyginimui prisiminkime, kad modernųjų laikų pėstininkas, vieškeliais, arba plentais daro 24 km per dieną. Tačiau švedams teko žygiuoti ne plentais ar vieškeliais. Nakties pastoviui reikėdavo įsirengti įtvirtintą stovyklą, reikėdavo išstatyti sargybas, pasigaminti valgi, papildyti maisto išteklius, susijieškoti kelio vadovus. Suprantant tas pirmykščias vietovės ir kelio sąlygas, žygio greitis 14 km per dieną, 1500 vyrų kariuomenei, tampa visiškai priimtinas — ne per lėtas.

— — — — —

žiemgalių IX a. Mežotinės pilies rekonstrukcinis piešinys. Panašiai buvo statyti ir Apuolės pilies vartai: kelias vedė išilgai Brukio upelio, vartai buvo tunelio pobūdžio, ginami bokšto. Puolėjo dešinysis šonas, skydo nedengiamas, buvo lengvai pažeidžiamas gynėjų svaidmenimis nuo pilies sienų (pagal A. Spekke).

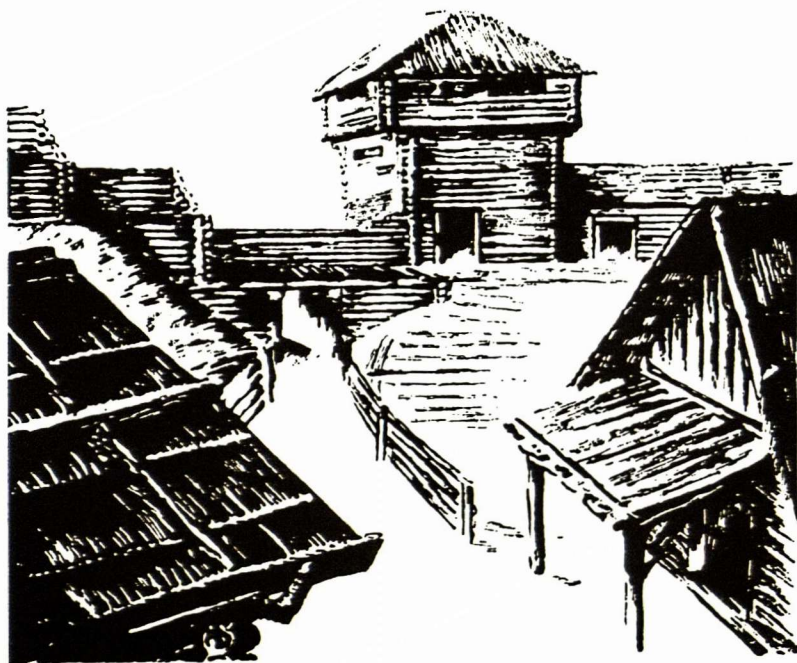

Po švedų apgulos Apuolės vardas Viduramžių istoriniuose dokumentuose daugiau nebeužtinkamas. Kuršių karinė istorija, tačiau, su Apuolės apgulumu nepasibaigė. Reikia manyti, kad ta tvirta pilis ir toliau vaidino svarbų vaidmenį Kuršių kovose su priešais. Tačiau, tai jau kiti istorijos poslapiai.

Literatūra

1. A. Spekke, History of Latvia, 1951.
2. F. Balodis, Die Burgberge Lettlands (Studi Baltici VIII, 1941-1942).

3. B. Nerman, Swedish Viking Colonies on the Baltic (Eurasia Septentrionalis Antiqua IX, 1943).
4. C. Engel, Aus Ostpreussischer Vorzeit, 1935.
5. Dr. A. Bielenstein, Antwort auf die Frage: wo lag Rimbart's Apulia? (Rigasche Zeitung, 1886).
6. P. Kulikauskas ir kt., Lietuvos Archeologijos Bruožai, 1961.
7. H. Jankuhn, Haithabu ein Handelsplatz der Wikingerzeit, 1956.
8. Lietuvos TSR Istorijos šaltiniai, I tomas, 1955.
9. Vita Anskarii Auct. Rimbarto (SRG in usum scholarum), 1884.
10. C. H. Robinson, The Apostle of the North, 1921.

Tos pačios Mežotinės pilies vaizdas viduje, prie vartų. Pilies aikštelė yra dalinai užstatyta trobesiais. Sienos ginamos iš dengtos galerijos (pagal A. Spekke).

“TRIMITO” PENKIASDEŠIMTMEČIO PĖDSAKAIS PASEKUS

VLADAS MINGĖLA

Tik kultūringa, valstybiškai susipratusi, dorai išauklėta, lietuviškuoju idealizmu (o ne materializmu) gyvendama, tauta, nemiršta kaip žmonės.

J. Kalnėnas

Pirmasis Lietuvos Respublikos prezidentas A. Smetona pabrėžė, kad: “Šaulių Sąjunga, ne tik pagelbinė ginklo pajėga, bet ir tautiškos kultūros organizacija. Turėdama tokį dvigubą uždavinį, ji vienu šonu glaudžiai siejasi į kariuomenę, o kitu — artimai siekiasi su kitomis tautinėmis organizacijomis, dirba noromis įvairių kultūros darbą. Taip tad Šaulių Sąjunga, būdama tarp kariuomenės ir visuomenės, yra vidurio grandis organizuotoje tautoje”.

Ir tikrai Šaulių Sąjunga nuo pat įsikūrimo pradžios dirbo impresionistinio stiliaus spalvingumu lietuviškos kultūros ugdymo darbą. 1919 m., pirmon galvon, imta rūpintis savosios spaudos: laikraščių ir knygų leidimu. Spausdintas lietuviškas žodis tautoje, ypač nuo “Aušros” laikų, šventu buvo laikomas. Visais laikais buvo kovojama dėl tautos laisvės aštriai išgalastu kardu ir spausdintu žodžiu. Užtat jau 1919 m. gruodžio 1 d. buvo išleistas (Šiaulių m.) šaulių laikraštis “Partizanas”, kurio išėjo penkeri numeriai (šapirografuoti). Tiesa, kariuomenei laikraštis pradėtas leisti kiek anksčiau, 1919 m. gegužės 22 d. Krašto Apsaugos Ministerijos Literatūros skyrius išleido “Kariškių Žodį” Nr. 1. Jis buvo savaitinis ir tokiu pasiliko visą laiką “Kario” vardu. Tik 1939-40 m., kurį laiką, buvo leidžiamas triskart savaitėje. 1969 m. “Kariui” sukako 50 metų.

PIRMASIS “TRIMITO” REDAKTORIUS

Tuo tarpu Šaulių Sąjungos žurnalas “Trimitas” atsirado kiek vėliau — 1920 m. birželio mėn. 1 d. išėjo pirmasis “Trimito” nr.

Matas Šalčius buvo vienas Šaulių Sąjungos kūrėjų. Jis galvojo apie ginkluotą Sąjungą. Kai 1919 m. birželio 21 d. bermontininkai Šiauliuose nužudė ir sužeidė keliolika Lietuvos kareivių

ir civilių. Spaudos biuro viršininkas Matas Šalčius, ir jo bendradarbiai, susirinko posėdžio ir svarstė ginkluotos organizacijos klausimą. Antaras platesnis susirinkimas buvo birželio 22 ir 23 d. Šių susirinkimų sumanytojas irgi buvo Matas Šalčius. Susirinkimuose M. Šalčius kėlė mintį, kad nevalia būti lietuviams beginkliais ir leisti save žudyti. Reikia kreiptis į vyriausybę, kad visi valdininkai ir tarnautojai būtų apginkluoti ir apmokyti ginklą vartoti, taikliai šaudyti.

Birželio 27 d. buvo sušauktas trečias ir dar gausesnis susirinkimas. Prieš tą susirinkimą M. Šalčius savo redaguojamame ir leidžiamame “Saulėteky” Nr. 5 paskelbė tokio turinio pranešimą: “Valdžios įstaigų tarnautojų tarpe yra plačiai pasklidusi mintis, kad tarnautojams būtina reikia mokytis “karinio muštro”, t. y. rikiuotės ir šaudymo. Tuo tikslu Kauno įstaigų tarnautojai nori sudaryti tam tikrą savanorių “Plieno batalioną”, kuris būtų karinių žinovų — instruktorių mankštinamas”.

Pirmasis “Trimito” redaktorius savo darbais yra didžiai nusipelnęs Lietuvai. Visą savo amžių norėjo savo kraštui garbės, kultūros ir ekonominės gerovės. Važinėdamas po pasaulį, ką gero ir naudingo pastebėjęs, stengėsi įdiegti lietuviams Lietuvoje. Savo gabia rašytojo - žurnalisto plunksna garsino savo kraštą ir kitaip jam tarnavo.

Matas Šalčius gimė 1890 m. spalio 20 d. ir mirė 1940 m. gegužės 27 d. Bolivijoje. Pirmasis “Trimito” redaktorius daugiau buvo žinomas kaip Šaulių Sąjungos organizatorius - sumanytojas; kai buvo išrinkta pirmoji Šaulių Sąjungos c. v. (1919 m. spalio 20), jį buvo išrinktas ir M. Šalčius. 1925 - 1926 jis išrenkamas Šaulių Sąjungos c. v. pirmininku ir kartu skiriamas atsakomuoju “Trimito” redaktoriumi.

Prasidėjus kovoms su besibraunančiais Lietuvon lenkais, 1920 m. rugsėjo 17 d., buvo įsteigtas “Šauliškojo fronto štabas”; to štabo viršininku paskiriamas M. Šalčius. Valstybės gynimo darbo tiek padaugėjo, kad M. Šalčius turėjo atsakyti nuo “Trimito” redagavimo. Tuo

metu minėtame štabe, kur dirbo Vl. Pūtvis ir Matas Šalčius, dirbo ir šaulės: Kazė Kudirkaitė - Norkaitienė ir Janina Markevičiūtė - Pakštienė. Šios abi šaulės yra taip pat tų laikų svarbios liudininkės. Šaulė Norkaitienė gyvena V. Vokietijoje, gi š. Pakštienė gyvena JAV, Miami, Fla., Kartą J. Pakštienė man rašė: "Turiu pasakyti, kad tuo laiku, kada Vl. Pūtvis ir Matas Šalčius organizavo šaulius, mudvi su Kaze Kudirkaitė - Norkaitiene buvome vienos pirmųjų moterų šaulių ir dirbome "Šauliškojo fronto štabe". Turėjome ir naktimis budėti prie telefono ir priiminėti iš šauliškojo fronto žinias, kur mūsų vyrai kovėsi su lenkais".

M. Šalčius buvo gilus eruditas — kelių profesijų žmogus: mokytojas, laikraštininkas, rašytojas, tautos gaivintojas, visuomenininkas ir aistringas keliautojas po pasaulį. Visad drįsdavo pareikšti savo židį už tiesą ir teisingumą. Buvo principo žmogus. Dar jaunystėje (1914 m.) dalyvavo Rusijos mokytojų suvažiavime Petrapiļyje, kur griežtai pasisakė prieš rusinimo politiką pavergtos Lietuvos mokyklose. Už tai buvo atleistas iš tarnybos ir ištremtas iš Kauno gubernijos. Nepriklausomą Lietuvos valstybę paskelbus, sugrįžęs Kaunan ėmė redaguoti "Saulėtekį". Suredagavo ir išleido Nr. 1-5 (1918).

1919 m. rugpiūčio 8 d. buvo sušauktas Lietuvos Šaulių Sąjungos suvažiavimas (steigiamasis susirinkimas) Kaune. Nuo šios dienos teisiškai pradėjo gyvuoti Šaulių Sąjunga. Anksčiau kovoję šauliškieji daliniai buvo vadinami partizanais.

Dar 1925 m. "Trimito" redakcijos globoje veikė neakivaizdinio dėstymo žurnalistikos kursai, kurių prireikė dėl nuolatinio korespondentų - bendradarbių trūkumo. Šių kursų vadovu buvo irgi Matas Šalčius.

Nuo 1929 m. iki 1933 m. M. Šalčius keliauvo po platųjį pasaulį. Po tų kelionių, sugrįžęs jis ėmė rašyti savo kelionių įspūdžius. Buvo paskelbti šeši tomai. Bendras pavadinimas: "Svečiuose pas keturiasdešimt tautų". I t. — Nuo Kauno iki Atėnų, 1935; II — Per arabų kraštus, 1935; III t. — Po Mažąją Aziją ir Irano kalnyną; IV t. — Slėpiningoji Indija, 1935; V. t. — Džiunglių kraštuose ir VI t. — Didysis Tolimųjų Rytų pasaulis, 1936. Baigęs rašyti šias knygas, pirmasis "Trimito" redaktorius M. Šalčius, 1936 m. vasario 20 d. vėl išvyko naujon kelionėn, bet šikart vyko vyriausybės pavestas, į Pietų Ameriką. Ši kelionė jam buvo lemtinga ir paskutinioji. Bolivijoje begyvendamas, apsirgo drugiu ir 1940 m. gegužės 27 d. mirė. Palaidotas svetimojoje Bolivijoje, Gujemerino kapinėse. Tebuvo vos 49 metų amžiaus.

IDEJŲ KOVOJE

Visais pavojingais mūsų tautai valstybinio gyvenimo laikotarpiais "Trimitas" ugdė pasitikėjimą savomis jėgomis, kovojo su visais tautai gresiančiais pavojais ir su tuos pavojus nesšančiais priešais. "Trimitas" visados drąsiai pareiškėdavo savo ir savo skaitytojų nuomonę ir griežtai gynė Lietuvos ir Šaulių Sąjungos gyvybinius reikalus. Ypač pagerbtinas ir paminėtinas "Trimitas" Vilniaus ir mūsų Baltijos pajūrio išvadavimo kovose. Drąsus ir tiesus "Trimito" žodis visais atvejais jautriai paliesdavo patriotinės lietuvių visuomenės širdį ir protą: tartąjį žodį visuomenė teisingai suprasedavo. Atsiminkime 1923 m. Klaipėdos krašto lietuvių didvyrišką sukilimą, jo laimėjimą ir prijungimą prie Lietuvos. Daug energijos buvo skirta ir Vilniaus vadavimo visokeriojoje kovoje.

Laimėjimai neatėjo taip lengvai, kaip negrams laisvos valstybės šiandien. "Trimitas" trimitavo į visas keturias Lietuvos šalis naujaušias laisvės idejas. Jam visad rūpėjo tautos grovė, kultūra, švietimas, menas, o ypač tėvynės gynimas ir ginklų parūpinimas.

"Trimitas" turėjo ypatingą paskirtį auklėti tautoje Tėvynės meilę. Stengtasi iškiepyti, gražiausios pasaulyje, lietuvių kalbos meilę ir buvo gujamos svetimos kalbos iš lietuviškų šeimų. Buvo puoselėjama šauliškoji dorovė, narsumas, pasiaukojimas savo kraštui bei valstybei.

1919 m. lapkričio 27 d. buvo gautas Žemaičių vyskupo leidimas organizuoti bažnyčiose Šaulių Sąjungos reikalams pinigines ir medžiagines rinkliavas. Tuo metu buvo sudaryta Šaulių Sąjungos centre "Literatų Komisija". Dabartiniu galvojimu, tai buvo "Spaudos ir Kultūros Sekcija". Jos pareiga buvo rūpintis "Trimito" leidimu ir Šaulių Sąjungos lietuviškų idejų skleidimu, žodžiu, lietuviška spauda.

V. PŪTVIS IR "TRIMITAS"

Kiekvienas tautos gyvenimo laikotarpis skiria jai tam tikrą uždavinį ir daug pareigų. Jame gimsta ir plečiasi uždaviniai idejomis išreikškiami. Tuo metu tauta gyvena ir siekia užsitikrinti sau nemirtingumo didybę. Žinoma yra, kad patriotingos, susipratusios ir šviesios tautos taip greit nemiršta, kaip žmonės.

Šaulių Sąjunga ir "Trimitas" dirbo pagal šūki:

"Visos jėgos tautos laisvei ir valstybės gynimui!"

Šiems tikslams Šaulių Sąjunga buvo užsibrėžusi šiuos uždavinius:

a. auklėti savo tarpe pilietinę sąmonę, dvasinį ir tautinį stiprumą;

b. tobulinti savo fizines jėgas ir vikrumą (per sportą);

c. kovoti su visais Lietuvos nepriklausomybės priešais;

d. karo laikotarpiu, kai frontą užima savoji kariuomenė — padėti jai visaip. Todėl pagrindinis "Trimito" tikslas ir buvo skiepyti tautai būtinas karines idėjas ir pareigas. Visi šie siekimai turėjo būti Tėvynės meilės spindulių nušviesti. Tam tikslui daugiausia tarnavo šauliškieji "Trimito" puslapiai.

Sąjungos kūrėjas Vladas Pūtvis - Putvinskis jau pirmame "Trimito" nr. nurodė, kad nepriklausomybei tarnauja visi geri darbai. Kai kiekvienas žmogus: ūkininkas, darbininkas, amatininkas, valdininkas, gydytojas, inžinierius, mokslininkas, profesorius, menininkas, rašytojas, žurnalistas sąžiningai ir stropiai atliks jam pavestas pareigas ar darbą, tuo pačiu jis jau bus prisidėjęs ir prie tėvynės gynimo uždavinių.

Tačiau rusų bolševikų raudonajai armijai okupavus Lietuvą, okupuotame krašte šios visos idėjos jau nevykdytinos. Tremtyje, laisvajame pasaulyje, todėl, turime skirti visas savo jėgas padėti pavergtajai tautai iš tamsios barbarų jėgos išsilaisvinti. Laisvajame pasaulyje gyventi lengviau negu pavergtojoje Tėvynėje. Medžiaginės gėrybės sveikam žmogui čia lengviau pasiekiamos. Bet... tai ne mūsų Tėvynė!

Štai ką tuo reikalu byloja Vladas Pūtvis-Putvinskis:

"Tauta be žemės, be ateities — paniekin-tas pasaulio įnamis, kampininkas. Tauta, kuri turi ir valdo žemę, tampa pilnateisiu pasaulio piliečiu".

Nors pačią pradžią Šaulių Sąjungai davė pirmasis "Trimito" redaktorius Matas Šalčius, bet Sąjungą išugdė ir ją sustiprino Vladas Pūtvis-Putvinskis. Jis buvo žymus publicistas - žurnalistas ir šaulių ideologas, o taip pat nuolatinis "Trimito" bendradarbis ir dažnai atsakomasis redaktorius. Jis be spaudos ir be "Trimito" neįsivaizdavo Šaulių Sąjungos. "Trimitas" turi daug šviesių nuopelnų mūsų laikraštinei kultūrai. Štai, 1925 m. vasario mėn. redakcija suruošė neakivaizdinio dėstymo kursų korespondentams - reporteriams paruošti. Šių kursų vedėju ir steigėju (kartu su V. Pūtviu - Putvinskiu) buvo Matas Šalčius. 1925 m. pabaigoje buvo išleista ir antroji kursantų žurnalistų laida. Buvo išduota kursų baigusiems viso 106 diplomai.

Vl. Pūtvis siekė, kad darbas lietuviškoje spaudoj taptų profesija. Šaulinė dvasia visad bu-

vo susijusi su spauda. Jau 1922 m. Vl. Pūtvis sielojosi "Trimito" bendradarbiais. Jis pabrėždavo: girdi, reikia stengtis, kad rašantieji "Trimitui" ir kitiems laikraščiams nors vargingai, bet turėtų išgyventi iš laikraštinio uždarbio. Vl. Pūtvis visad buvo žurnalistų globėjas. Jis buvo modernus. "Trimitas" jau 1922 m. mokėdavo honorarus. Prieš lito valiutą apyvartoje buvo vokiečių palikti auksinai. Už eilutę buvo mokama po 2, po 3 ir po 4 auksinus. Tas skatino gabiuosius jaunuolius rašyti. Pūtvio dėka buvo išugdyti šaulinės spaudos žurnalistai.

Gimstančio "Trimito" tikrąja siela buvo Vl. Pūtvis. Algū išmokėjimo lape jis buvo įrašytas "Centro valdybos pirmininkas ir "Trimito" artimiausias bendradarbis". Pareigą spaudai jis atliko iki paskutinio atodūsio. Net ir mirties patale, dvyliktą valandą atėjusiam į namus redaktoriui jis liepė perduoti: "Tik nesuvėlinkite išleidžiamo numerio!" O po trijų valandų Vl. Pūtvis mirė.

Iš kur atsirado šauliško žurnalo vardas? Aiškinama: jog mūsų didvyriai gilioje istorinėje praeityje trimitavo trimitais. Paskui tą aidą kartoją piemenėlių trimitai. Prasminga ir teisinga, kad skambėtų nubudusios tautos trimitai. Vadinasi, šauliško laikraščio vardas įsimbolintas, įreikšmintas, susietas su Lietuvos istorinės galybės praeitimi. Taigi, tuo būdu atsirado mūsų "Trimitas".

VL. PŪTVIO BYLOJIMAS APIE ŽEMES REIKŠMĘ

Straipsnis, pavadintas "Žemė", yra tilpęs 1930 m. "Trimite". Lietuvis ypatingai tvirtai myli žemę, jaučia ryšį su ja, laiko save jos dalimi. Didžiausią liūdesį mato lietuvis veide atrodančiame "kaip žemę praradęs". Lietuviuvi žemelė yra šventa, kaip ir gaunama iš jos duona. Tauta sako: mano yra ta žemė, kurią aš valdau per mano paskirtą valdžią ir ginu ją nuo priešo, kurią savo prakaitu ir krauju tręšiu ir kuria naudojami mano atskiri nariai. Išleidus žemę iš savo rankų, tauta pražudo teisę į visą kraštą. Tą teisę sunku atitaisyti dirbtina reemigracija ir kolonizacija. Prisiminkime Palestiną. Tą kraštą anglų valdžia paėmė savo globon tikslu remti žydų kolonizaciją ir galutinai perduoti žydams, kad ten įsteigus suvereninę žydų valstybę, be kurios tautai sunku išlikti gyvai, o ypač pakilti. Jeigu neišlaikei žemės — prakišai Tėvynę... "Atiduosiu jum žemę"... Tą prižadą nuolat ir nuolat pakartoja Dievas žydams Senojo Įstatymo pranašų lūpomis, jeigu jie vyk-

Šaulių Sąjungos leidinių vitrina, 1929 m. ➤

dys Jo įstatymus, jeigu nepripažins svetimųjų dievų ir kartu su jais į savo tarpą neįsileis svetimo tautai gaivalo. Naujasis Testamentas nė kiek nepakeitė tos direktyvos ir to pažado. Naujasis Testamentas tiktai praplėtė jį į visas tautas. *“Visos jos bus rinktos, visos paveldės žemę, jeigu vykdys visas Jojo teises, jeigu nepripažins svetimų dievų, jeigu sugebės išlaikyti savo tautos grynumą ir tinkamai naudosis ir gins savo žemę”*.

Toliau Vladas Pūtvis byloja: *“Mes turime suprasti, kad kiekvienas Lietuvos žemės metras yra tėvynės — tautos metras. Mes turime girdėti kaip verkia Lietuvos žemelė svetimų kojų mindžiojama, turime justi ir matyti kaip liūsta ir temsta Lietuvos saulė girdėdama Lietuvos teritorijoje ne lietuvių kalbą ir kaip rūstinasi ta baisia neteisybe Dievas”*.

JUOZAS TUMAS - VAIŽGANTAS

Antrasis “Trimito” nr. buvo suredaguotas, bet Šaulių S-gos “prezidiumas” (C. V-ba) M. Šalčiaus suredaguotą numerį neleido spausdinti. Protokole pažymėta: *“dėl medžiagos silpnumo ir trūkumų”*. Matyt, buvo kilęs ginčas. Buvo nutarta, kad ateityje kiekvieną numerį turės patvirtinti redakcinė komisija: M. Šalčius, J. Papečkys, A. Vienuolis - Žukauskas, V. Pūtvis, K. Ralys. Po tokio nutarimo M. Šalčius atsistatydino, tačiau jo pasitraukimas, atrodo, nebuvo priimtas. Ištisis du mėnesius “Trimitas” nebuvo spausdinamas. Tik 1920 m. rugpiūčio mėn. 3 d. Šaulių Sąjungos Centro valdyba susitarė su kan. J. Tumu - Vaižgantu ir jį pakviečia “Trimito” redaktoriumi. Alga nustatyta 2000 auksinų. (Vokiečių paliktoji valiuta “auksinai” tada buvo labai menkos vertės).

V. Pūtvis daug sykių prašė kun. J. Tumą - Vaižgantą apsiimti redaguoti “Trimitą”, bet jis vis atsisakydavęs. Turėjęs įvairių rimtų priežasčių. Pagaliau sutikimą davęs įdomiomis aplinkybėmis. Kartą išėjusį pasivaikščioti kan. J. Tumą - Vaižgantą Laisvės Alėjoje sutiko Pūtvis su žmona, gražiai pasisodino jį greta ant suoloelio. Sutikimą mokėjusi išgauti V. Pūtvio žmona Emilija. Kan. Juozas Tumas - Vaižgantas buvo “Trimito” redaktoriumi nuo 1920 m. rugpiūčio 3 d. iki 1920 m. spalio 27 d. Per tuos 3 mėnesius jis suredagavo nuo Nr. 2 iki Nr. 13 imtinai. Tie visi numeriai yra jo paties pasirašyti. Jis tuomet daug rašė ir “Trimito” paskelbtieji jo rašiniai yra įdėti į jo raštų III tomą, pavadintą *“Su šauliais”*. Tačiau ar kan. J. Tumas - Vaižgantas buvo įstojęs į Šaulių Sąjungą, yra neaišku. Atrodo, kad buvo. 1940 m. “Trimito” Nr. 20, 474 ps. 3-čioje pastraipoje randame šiuos žodžius: *“Anot paties Tumo, Pūtvis jį atakuoda-*

vęs, kad įsirašytų šauliu. “Trimitą” redaguoti kelis kartus atsisakęs”. Atrodo, kai davęs sutikimą būti “Trimito” redaktoriumi, tuo pačiu įstojo ir į Šaulių Sąjungą. Kaip V. Pūtvis, taip ir J. Tumas - Vaižgantas dažnai rašė apie tautos sušaulinimą. Jausdamas prievolę tarti savo nuomonę apie “Trimitą” ir šauliškumą, jis ima pagrindinai krikščioniškąjį pradą: *“Neskausk artimo”*. Jis manė, kad šūkis *“gintis, ne pulti”* turėtų tilpti šauliškos dorovės evangelijoje. Jis sako: *“Tik iš viso keldami mūsų valstybės nusi-manymą, pasitikėjimą vien tik pačia savimi, darysimės karžygiais”*. Jis vengė žodžio *“militarizmas”*; jis nesakė *“militarizuosime tautą”*, bet *šaulinsime tautą*. Sako, *“raginsime visus lietuvius tapti šauliais, kad visi mūsų gimstantieji vaikais jau būtų šauliais. Tegu visi žino, kad lietuvis tylus ir lėtas, nepuls nieko, bet jį puolus, kiekvienas, nežiūrėdamas savo amžiaus, griebsis ginklo ir gins savo nepriklausomybę”*. Gaila, kad tikrovėje taip nebuvo, nes mūsų vyriausybė neleido tautai gintis, surišo jai rankas.

VELESNIEJI “TRIMITO” REDAKTORIAI

Antanas Busilas — “Trimito” redaktorius nuo 1920 m. lapkričio 20 d. iki 1921 m. rugsėjo 1 d. Mirė okupuotoje Lietuvoje 1951 m. spalio 31 d. Kaune. Gimė 1889 m. gegužės 2 d. Rokiškio aps., Obelių vls., Aukštakojų km.

Juozas Pronskus — “Trimito” redaktorius nuo 1921 rugsėjo 1 d. iki 1922 gegužės 20 d. Gimęs 1893 m. kovo mėn. 20 d. Rumšaičių km., Ylakių vls., Mažeikių aps. Šiuo metu gyvena Čikagoje ir yra vienas iš “Naujienu” redaktorių.

Antanas Bružas — “Trimito” redaktorius nuo 1922 m. gegužės 20 d. iki 1925 m. sausio 1 d. Jo likimas nežinomas.

Kazys Obolėnas - Obolevičius — “Trimito” redaktorius nuo 1925 m. sausio 1 d. iki 1931 m. kovo 1 d. Gimė 1898 m. gegužės 22 d., mirė JAV New Yorke 1966 m. balandžio 20 d. JAV atkurtoje LŽS-goje ėjo centro valdybos pirmininko pareigas iki pat mirties. 1925 m. su M. Šalčiumi prie “Trimito” suorganizuotuose žurnalistikos kursuose ruošdavo paskaitas. Visai rėmė LŽS-gą ir šaulius.

Jonas Kalnėnas — “Trimito” redaktorius nuo 1931 m. kovo mėn. 1 d. iki 1940 m. rusų bolševikų okupacijos. Ilgiausiai redagavęs “Trimitą” redaktorius J. Kalnėnas buvo nepaprastai augšto lygio ir gabios plunksnos žurnalistas. 1919 m. jis atbėgo iš lenkų okupuotosios tėviškės nepriklausomai Lietuvon ir stojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę. Dalyvavo Laisvės kovose ir 1923 m. Klaipėdos atvadavimo sukilime. Baigęs Lietuvių Mokytojų Profesinės

S-gos gimnaziją suaugusiems Kaune, studijavo Lietuvos universitete lietuvių kalbą ir literatūrą. Varpininkų pasaulėžiūros žmogus, aktyvus veikėjas įvairiose patriotinėse organizacijose, ypatingai Šaulių Sąjungoje ir Lietuvių Žurnalistų Sąjungoje. „Trimitą“ redagavo iki pat maskvinės rusų bolševikų okupacijos, t. y., iki 1940 m. birželio 15 d., 1940 m. liepos mėnesi buvo rusų NKVD suimtas, kalintas ir 1941 m. birželio 14 d. išgabentas į Sibirą, kur mirė kankinio mirtimi.

Vladas Andriukaitis — „Trimito“ viceredaktorius nuo 1924 m. iki 1935 m. liepos 31 d. Gimė 1903 m. rugpiučio 5 d. ir mirė 1936 m. liepos 31 d. Kaune. Daugiau rašytojas, kaip žurnalistas. Yra paskelbęs atskiras knygas: „Žvalgo užrašai“ 1929 m., „Audra Žemaičiuose“ 1930 m., „Kovų Aidai“ 1931 m., „Kruvina Laisvė“ 1933, rusų revoliucijos meto apysaka, „Martynas Skroblas“ 1935, Klaipėdos krašto lietuvių gyvenimo romanas, „Girių Karalius“ — apysaka ir kt. Jo parašytas knygas leisdavo Šaulių Sąjunga. Tiražai, kaip taisyklė, būdavo 5000. Spaudos platinimo metu jo knygas platindavo visi Šaulių Sąjungos būriai. Jis pasirašinėdavo dažnai slapyvardžiais: Andrius Varguolis, Tadas Žagaras, Vl. Andriuška, V. K. ir kitaip. Kažkur apskrėtė vidurių šiltine ir po dviejų savaičių mirė Karo ligoninėje. Palaidotas buvo Karmelitų kapinėse. „Trimito“ viceredaktoriaus mirtį labai skaudžiai išgyveno redaktorius Jonas Kalnėnas. Man pačiam teko dalyvauti Andriukaičio laidotuvėse. Procesijoje dalyvavo, tur būt, visi spaudos žmonės, o ypač rašytojai ir žurnalistai. Prie atviro kapo tarė jautrų žodį „Trimito“ redaktorius. Jo skruostais bėgo nuoširdžios skausmo ašaros.

Man abu, šie broliai šauliai ir redaktoriai, buvo gerai pažįstami, nes daugelį metų teko būti „Trimito“ bendradarbiu, tekdavo su jais matytis beveik du sykiu savaitėje redakcijos kambaryje. Mūsų bendri rūpesčiai buvo telkti „Trimitui“ medžiaga, o Šaulių Sąjungos idealai mus suartino ir broliais padarė. Jie visad buvo draugiški, duodavo gerų patarimų, kad blogas straipsnis ar rašinys geru ir vertingu taptų. Už kiekvieną rašinį mokėdavo honorarą. Pas Vladą Andriukaitį užsukdavau ir į namus: netoliese jo namų Šančiuose gyvenau. Turėjo žmoną ir sūnų, gal 7 metų amžiaus.

O šiandien, nei Jono Kalnėno, nei Vlado Andriukaičio gyvųjų tarpe nebėra. Raudonam rusų bolševikų tvane paskendo laisvoji mūsų Tėvynė. Taip pat su ja iškeliavo amžinybėn apie 200 rašytojų ir žurnalistų. Daugybė „Trimito“ bendradarbių įsijungė į jų tarpą.

Banas (Benediktas) Staras Šaulių Sąjungoje dirbo (daugiausia prie „Trimito“) iki 1924 m. galo. Gimęs 1894 m. sausio 1 d., mirė 1938 m. lapkričio 3 d. Estijoje. Banas Staras „Trimito“ redaktorių pavadavo 1923 m. nuo birželio 11 d. iki 1923 m. spalio 11 d.

Adolfas Klimas — diplomato ir ministerio Petro Klimo brolis, buvęs nuolatinis „Trimito“ bendradarbis, „Trimito“ redaktorių pavadavo nuo 1920 m. liepos mėn. 8 d. iki 1921 m. liepos 23 d. Šis brolis šaulys ir šiuo metu gyvena Clevelande. Jis jau nebe pirmos jaunystės, nes 1980 m. sulaukė 80 metų amžiaus. Tačiau, ir šiuo metu dar parašo „Naujienuoms“ brandžių straipsnių, pasirašydamas A. Kelmučio slapyvardžiu. Priklauso LŽS-gai ir sumoka nario mokesčių. LŽS centro valdyba 1969 m. už nuopelnus Lietuvai yra pakėlusį jį Garbės nariu.

Juozas Žukauskas — „Trimito“ viceredaktorius, šias pareigas ėjo nuo 1936 m. rugsėjo 15 d. iki 1938 spalio 1 d. Jis duodavo „Trimitui“ brandžių publicistinių straipsnių ir vertingų literatūrinių kūrinių: novelių, apsakų, feljetonų. VDU Teisių fakultetą baigė 1936 m. Šiuo metu gyvena Australijoje. Mažiau rašo, kadangi yra įsijungęs į teisininko darbą.

Balys Vosylius — „Trimito“ viceredaktorius nuo 1938 m. lapkričio 1 d. (buvo užėmęs Jz. Žukausko vietą) iki 1940 m. birželio mėn. Gimęs 1915 m. rugpiučio 22 d. Vilniuje. Nuo 1933 iki 1939 m. studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą VDU Kaune. Buvo artimiausias „Trimito“ bendradarbis. Šalia publicistikos yra išspausdinęs nemažai literatūrinių kūrinių — novelių, apsakų. Šiuo metu gyvena Čikagoje ir „Naujienuose“ redaguoja Skautų puslapį.

„TRIMITO“ ADMINISTRACIJA

Šauliškojo laikraščio administracijos pradininkėmis buvo moterys. Paminėtinos: Ona Pūtvytė, po jos — Magdalena Brazytė; 1921 m. balandžio mėn. ji pasitraukia. Jos vietą užima Antanina Kalpokaitė. Tiesa, 1921 m. rudenį į jos vietą priimama Ona Lozoraitienė, bet ji nebuvo ilgai.

Nuo 1922 metų sausio 2 d. administratoriaus pareigoms eiti priimtas Stepas Lipnius - Lipnickas (kun. Alf. Lipniūno brolis), kuris tas pareigas ėjo iki Šaulių S-gos ir „Trimito“ uždarymo ir Lietuvos okupacijos. Ilgainiui didėjant darbui, buvo priimtas padėjėju Feliksas Niaura ir Kazys Trumpa. Paskutiniajam perėjus kitur tarnauti, jo vieton priimtas Petras Impulevičius.

Laikraščio išsiuntimo darbą atlieka ekspe-

dicija. Tačiau, "Trimito" ilgą laiką buvo kitaip. Dar 1921 m. kiekvienas centro skyrius (išskyrus buhalteriją) tam darbui skirdavo po vieną žmogų. Visi susibūrę, dažniausiai vakarais, išsisdavo naują "Trimito" numerį. Vėliau primamas ekspeditorius ir jo atsakomybėn perėjo šis darbas.

KAIP AUGO "TRIMITO" TIRAŽAS

Beveik visą savo gyvavimo laikotarpį "Trimitas" buvo paruošiamas (redaguojamas) ir išsiuntinėjamas iš trikampių sudurtų mažų medinių namelių Kaune, Laisvės Alėjoje 20. Šioje vietoje buvo "Trimito" Redakcija ir Administracija. 1936 m., pastačius Laisvės Alėjoje mūrinius Šaulių Sąjungos namus (su sale), "Trimitas" buvo perkeltas į juos.

Dar apie 1925 m. "Trimito" tebuvo spausdinama vos 5,000, gi 1936 m. jau 20,000. Didos formatas: kiek didesnis už dabartinį "Kary", su viršeliais viso 28 puslapiai.

Čia patiekiu "Trimito" mėjų lentelę:

1920 m. — 4,000	1931 m. — 12,000
1921 m. — 5,000	1932 m. — 12,000
1922 m. — 5,500	1933 m. — 12,000
1923 m. — 5,400	1934 m. — 12,000
1924 m. — 6,000	1935 m. — 16,000
1925 m. — 6,000	1936 m. — 20,000
1926 m. — 5,000	1937 m. — 20,000
1927 m. — 4,000	1938 m. — 20,000
1928 m. — 6,500	1939 m. — 28,000
1929 m. — 11,000	1940 m. — 32,000
1930 m. — 15,000	

Šie asmenys buvo atsakingi "Trimito" redaktoriai: Mikas Mikelkevičius, Antanas Bružas, Liudas Vailionis, Matas Salčius, Teodoras Daukantas, Rapolas Skipitis, Vladas Pūtvis, Antanas Žmuidzinavičius, Aleksandras Marcinkevičius - Mantautas, Antanas Graurogkas (mirė JAV-se) ir Vincas Daugvardas.

"TRIMITO" KELAS IR ANUOMET NEBUVO ROŽEMIS KLOTAS

Ir laisvojoje Lietuvoje "Trimitas" turėjo sunkumų išsilaikyti. Mėjų kiekis ilgainiui stovėjo vietoj, buvo ir tamsių gyvenimo laikotarpių, kuomet mėjų skaičius mažėjo. Pirmasis "Trimito" nr. buvo išleistas tokio dydžio, kaip šiandieninės "Lietuvių Dienos", leidžiamos Los Angeles, Kalifornijoje. Nuo Nr. 2 dydis sumažintas, buvo kiek mažesnis negu Lietuvių Enciklopedija, tačiau, turėjo didokos knygelės pavidalą. Knygelės dydžio ėjo iki 1928 m. pabaigos. Ki-

taip pavadintume tą dydį — oktavos formatu. Kiek puslapių? — po du spaudos lankus arba po 32 puslapius. Buvo metų, kai "Trimitas" buvo leidžiamas tik 24 psl. Po 1928 m. "Trimito" dydis buvo dvigubai padidintas ir buvo kiek didesnis negu dabartinis "Karys". Puslapių kiekis tesiekdavo vieno lanko — 16 psl. 1930 m. — 20 psl., gi nuo 1936 m. — 24 ps. Imta kreipti ypatingą dėmesį į iliustravimo puošmenas. Viršelin imta dėti kurio nors dailininko tapybos reprodukcija, dažniausiai spalvuota. Šauliškas žurnalas menišku požiūriu buvo dailus, viliojantis ir mielas į rankas paimti. Turinys įdomus ir pritaikytas šauliui, ūkininkui, darbininkui ir inteligentui. "Trimito" mėėjai, perskaitę, jo nemesdavo, bet dažniausia rinkdavo ir komplektuodavo, vėliau duodavo net įrišti.

Atsimerame, viename Žurnalistų sąjungos paskelbtame konkurse pirmą vietą laimėjusį šūkį: "Laukinis laikraščių neskaito", kuris daug ką pabyloja mums apie anų laikų nesekmes. Nelengva buvo anuomet rasti "Trimito" skaitytojų. Net ne visi Šaulių Sąjungos būriai išsirašydavo savo organą. Buvo ir tokių būrių, kur nė vienas šaulys neužsiprenumeruodavo savo organizacijos laikraščio. Tai buvo liūdni reiškiniai, bet tokių buvo! Štai, dar 1935 m. Šaulių Sąjungos vadas plk. Pr. Saladžius buvo išleidęs aplinkraštį, kuriame iškėlė mano minimą negerovę šiais žodžiais:

"Visi šaulių keliami pasiteisinimo motyvai — nėra pinigų, "Trimitas" perbrangus (metams kainavo 5 litus, pusei metų — 3 litus), kitus laikraščius irgi reikia išsirašyti, kiti pasisakė — neturį dėmesio verto pagrindo ir t. t. Šaulio pareiga yra pirmoj eilėj įsileisti į savo pastogę "Trimitą" ir jį skaityti. Tas menkas šaulys, kuris neskaito "Trimito".

Įdomu taip pat, kad buvo metai (1925), kai "Trimitą" skaitė daugiau nešauliai. Ilgainiui šis santykis pagerėjo šaulių labui. Tragiškai tamsi negerovė užgulė "Trimitą" 1927 m., kai skaitytojų tiek sumažėjo, kiek jų būta 1920 m. — tik 4,000. 1928 m. mėjų linija ėmė kilti ir pakilo iki 6,500. 1935 m. daugelyje apylinkių "Trimito" skaitytojų būta daugiau negu pačių šaulių.

Tačiau 1940 m. birželio 15 d., Lietuvos tragiškų sutėmų laikotarpyje, kai maskolių raudonoji armija, Kremliaus įsakymu, okupavo mūsų valstybę, "Trimito" skaitytojų jau buvo 32,000. Tačiau, iš Maskvos atsistieję Lietuvon raudonieji komisarai perkūno trenksmu sunaikino visą lietuvišką spaudą ir uždarė visas organizacijas.

Komunistinė spauda nebuvo lietuvių laikraštininkų kūrybos išdava, bet iš Maskvos siunčiamų komunistų partijos rusų kalbos brošiūrų

įvairių vertimų krepšys. Ar tai "Tiesa" ar "Karių Tiesa", ar "Raudonarmietis", laikraščiai tebuvo mažesnių ar didesnių rusų komunistų partijos suredaguotų propagandinių straipsnių (paimtų iš maskvinių laikraščių ar specialių pamfletų) tik vertimai. Ir tik vertimai!

"TREMTIES TRIMITAS"

1949 m. dalis Šaulių Sąjungos narių atsidūrė JAV, kiti kitose valstybėse. 1953 m. vėl buvo atkurta Šaulių Sąjunga, kuri veikia pagal senuosius įstatus. Gaila, kad atkurtoji Sąjunga neįstengė atgaivinti senojo "Trimito". Tačiau prie "Kario" prisijungusį "Tremties Trimitą" išvydome ir noriai skaitome nuo 1956 m. sausio mėn. 1960 m. "Tremties Trimitas" išėjo 5 kartus, ir po to sustojo ėjęs, redaktoriui š. A. A. Mantautui atsakius jį redaguoti. Po dviejų metų atostogų, 1962 m. rugsėjo mėn., vėl pasirodė "Tremties Trimitas", kai pavyko surasti dar jauną šaulių red. Petrą Petrušaitį: tai idealistas ir patriotas iš širdies, iš liemens ir iš stuomens. Per tą laikotarpį "Tremties Trimitas" veržėsi į plotį ir turtėjo turiniu. Tačiau jam rėmai neleisdžia per daug plėstis. "T. T." netilpo "Karyje" keletą kartų. Dažnai pritrūksta šaulišku žinių. Dedamos nepigios iliustracijos, bet jos gražina mūsų skyrių.

Red. Mantautui "T. T." redaguojant, gana gausu buvo VI. Pūtvio raštų ir šauliškos ideologijos straipsnių. Buvo šiek tiek šauliškos kronikos — bėgamosios veiklos aprašymų. Tačiau, kai kuriems "Kario" skaitytojams "T. T." tu-gė atgaivinti senojo "Trimito". Tačiau prie rinys nepatiko. Pasiskundė "Kario" leidėjams. Kaikurie skaitytojai tiesiog prašė "T. T." nespausdinti. Keista... bet taip buvo. Dabar, rodos, skundų nėra ir leidžiamame "T. T." uoliai bendradarbiauja šauliai: P. Petrušaitis, Algis Budreckas, Vinc. Tamošiūnas, P. Gulbinas, Ste-pas Jakubickis, Alf. Valatkaitis, J. Šiaučiulis, Marija Sims, Vladas Mingėla, Kunigunda Kodatienė ir kt.

"ŠAULĖ"

Neprikl. Lietuvoje buvo leidžiamas ir moterų šaulių žurnalas "Šaulė". Jo gimtadieniu laikytina data 1939 m. birželio mėn.; ėjo iki 1940 m. birželio mėn. (iki rusų bolševikų Lietuvos okupacijos). Leido moterų šaulių taryba. Redagavo mūsų tarpe esanti š. K. Kodatienė. Nepatikrintomis žiniomis šio žurnalo išėjo 5 numeriai.

"ŠAULĖ TREMTYJE"

"Šaulė Tremtyje" irgi yra prisiglaudusi prie "Kario". Šį skyrių redagavo K. Kodatienė, o vėliau — E. Petrauskaitė. Sesė Petrauskaitė po vėžio ligos 1969 m. rugpiūčio mėn. 16 d. mirė Čikagoje. Dabar redagavimą vėl perėmė K. Kodatienė.

BAIGMEI

"Trimito" penkiasdešimtmetį minėdami, toli už jūrių marių, už Atlanto vandenyno, svečioje ir laisvoje Amerikos šalyje, būtume negeri, nedėkingi ir nenuoširdūs šauliai, jei užmirštume ir nepaminėtume savo spaudos užuomazgos ir 1920 m. įskeltąjį pirmąjį šviesųjį "Trimito" žiburėlį — kuomet išėjo pirmasis "Trimito" nr. Šioji kibirkštėlė ir šiandien gyvai rusena šaulių širdyse. Tegu "Trimito" istorinis atodūsis mums primena gražią laisvos tautos ir šaulių praeitį. O kol kas mūsų kariškajai šauliškajai šeimai tremtyje tegu šviečia "Karys", kuklusis "Trimito" palikuonis "Tremties Trimitas" ir moterų šaulių kertelė "Šaulė Tremtyje". Šauliai, išsirašykime "Kari" sau ir įvairiomis progomis dovanokime metinę prenumeratą savo artimiesiems, kurie gal neišsigali to padaryti. Skaitykime nuo pradžios iki galo. Remkime šį vieningą visame pasaulyje lietuviškos karinės minties žurnalą. Remdami "Kari" ir "Šaulė Tremtyje", paremsime lietuviškos išlaikymo idėją visame laisvajame pasaulyje.

A. A. DR. PETRAS ŠVAMBARIS

1970 m. sausio mėn. 8 d., Vienoje (Austrijoje), mirė veterinarijos dr. Petras Švambaris. Gimė 1899.VII.10 Sutkūnų kaime, šiaulių valsč. 1920 m. baigė šiaulių gimnaziją. Pašauktas į Karo tarnybą, 1921 m. išlaikė karo valdininko egzaminus. 1923 m., būdamas Krašto Apsaugos m-jos stipendininkas, išvyko į Vienos Augštąją Veterinarijos mokyklą. Baigęs mokslus ir įgijęs veterinarijos gydytojo diplomą, 1928 m. grįžo į Lietu-

vą ir dirbo karo veterinarijos gydytoju ligi 1936 m., kada išėjo į atsargą pulkininko leitenanto laipsniu. Jis buvo III divizijos vet. gydytoju. 1934-35 metais kartą ėjo ir Klaipėdos krašto direktorijos veterinarijos referento pareigas. Po to, buvo išvykęs į Vienos ir Budapešto augštąsias veterinarijos mokyklas, kur specializavosi gyvulių vidaus ligų srityje ir įgijo vet. med. dr. laipsnį.

Grįžęs Lietuvon, 1938 m. buvo paskirtas Veterinarijos Akademijos docentu ir vidaus ligų klinikos direk-

toriumi, kur dėstė gyvulių vidaus ligas, klinikinę diagnostiką ir bendrąją terapiją.

Rusams okupavus Lietuvą, 1941 metais išvyko į Austriją, kur visą laiką vertėsi vet. gyd. praktika. Paskutiniaus 2 metais, būdamas pensininkas, gyveno Vienoje. Velionis savo darbe ir eidamas įvairias pareigas pasižymėjo dideliu sąžiningumu ir darbštumu. Veikliai dalyvavo specialioje spaudoje, skelbdamas mokslinio turinio straipsnius "Veterinarijoje ir Zootechnikoje". K. K.

“ANSALDAS” SUKTUKE

ST. BAIPŠYS

Daug pasakų esama apie lėktuvą, vadinamą “Ansaldas” ir suktuką. Kiekvienas pasakorius kitaip pasakoja, kitaip dalykus nušviečia.

Ilgai tylėjau — užsispyrusiai, atseit, žemaitiškai. Bet gana! Paskutinis J. Ž. atsiliepiamas — būk “Ansaldas” yra buvęs didelis griozdas, lyg karvė ant ledo — net suktuko nemėgęs, nei šiaip ko prašmatnesnio. Ir tik šešių cilindrių motorą teturėjęs. Taigi, pakartotinai spirtas, nutariau nebekentėti ir pasakyti kur tiesa, ir kur pasaka įmantri...

“Ansaldas”, lyg ta motina, dar Stašaičio (1933 m.) laikais, priglaudė mane po savo sparnais. Kad ir neilgai, bet didelę lakūniško stažo dalį atlikau su juo. Plačiai mojau sparnais “Ansaldas” virš Lietuvos laukų, miškų... Ir ant Plinkšnių ežero praleidau šaltą žiemos naktį, su palaužta važiuokle, dėka ltn. Skurausko, kuris kaip grandies vadas — žvalgas, vieton Platelių ežero, atvedė čia ir pavėjui tūpti nukomandavo.

Tai buvo pirmas ir paskutinis mano nesupratimas su “Ansaldu”. Net ir pirmo rango sparnus gauti referatui temą pasirinkau — Bombardavimo Aviacija ir jos vaidmuo būsimuose karuose. Taigi, tikru bombardieriu buvau... nublokštu prie Šiaulių, į Zoknių aerodromą, netoli Šimšės žemės, kur jau tuo metu buvo įsikūręs bitnikų ordenas — ir barzdotas, ir apžėlęs, ir nešvarus, nemažiau kaip šiandien, kuris taip plačiai reklamuojamas Amerikoje, ne tik per spaudą, bet ir per televiziją.

Šimšės žemėje bitnikai nebuvo reklamuojami. Jie su tamsa išlėsdavo lyg iš po žemės. Jeigu iš viso galima pavadinti jų gyvenvietę žeme. Šimšė ne žemės plotas, bet beužaugančių balų paviršius, nusagstytas krūmokšliais ir samanų kupstais.

Šimšės bitnikai — naktiniai paukščiai. Tuo metu bitniko vardas dar nebuvo atrastas, dėl to, kas kaip norėjo, taip juos ir vadino. O jei ką jie ir padarydavo — kur kokį paukštį, ar paršiuką apylinkėje nudaigodavo, tuo nesigirdavo. Taipgi policijos brutalumo neminėdavo, kai papuldavo į jos nagus. Ir, žinoma, savomis kojomis vaikščiodavo ir dar taip “spritniai”, kad net patį “faraoną” pralenkdavo...

Sunku buvo susigyventi su mintimi, kad čia gali prisieiti didelę dalį gyvenimėlio prarasti... Šimšės žemės kaimynystėje... Bet ką padarysi...

Nieko ir neprisiėjo daryti. Kiti padarė. “Politikai” sugalvojo vieną verstį iš kėdės ir kitą pasodinti. Tai buvo kauniškių, taip vadinamų, “voldemarininkų” užmačios. Šie, nei nepašvilpę šiauliškiams, mėgino vieni sosto atsparą paspirti.

Taigi, tokio suirimo pasekmėje, atsiplėšiau nuo Šimšės žemės kaimynystės ir atsisveikinau su “Ansaldu”, lyg su antra savo motina, ir tik po visokių susikryžiavimų, naikintojas pasidariau. Tačiau, vis vien, atmintyje likę atsiminimai apie “Ansaldą”, dar iki šiol neatšalo.

Žemaitijoje savo ne vieną šiaudinį stogą nunešiau; ne vieną kūmūtę iš daržų ropomis grįčion palydėjau...

Ir nebuvo galo toms jaunuoliškoms išdai-goms. Kur neskrendi, ten, o vis virš tėviškės, virš pusbrolių, dėdžių ir dėdienių kaimynysčių užsuki ratą. Ne tik vištos ir kiti paukščiai giliausiose palėpėse pasislėpdavo, raguočiai tvoras išlaužę, krūmuose sulįsdavo, arkliai pakelėse, vežimus išvertę, laukais išlakstydavo... Taip kaukdavo “Ansaldas” palei žemę besinesdamas, kad ir žmonės slapstydavosi...

Nežiūrint kokių “drakų” plačioje apylinkėje pridarydavau, vis vien, atostogų metu visi nukentėję mano tėviškėn suplaukdavo ir dėkodavo, kad jų nepamiršęs. Ką tai reiškia, jei šiaudinio stogo kampa lėktuvo vėjas nunešęs, ar galviją galvą nusisukęs... Negi, šiaudų neturėsią, stogui paremontuoti ir dargi naujo derliaus ilginiais užsidengsią... Ne paskutinė karvė... šviežios mėsos buvę... Į jos vietą kita — šemargė auganti... Su pasitenkinimu kalbėdavo nukentėję ir didžiudavosi prieš tuos, kurie neaplankyti liko.

Jonaitienė, ne tik stambi ūkininkė, bet ir iš pažiūros — kūniškai stamboka, dažnai, kai tik mane, dar paaugliu esantį, pasigaudavo, vis užkalbindavo. Ar tai ant šventoriaus, ar po pamaldų, bažnytkaimio vidury sutikusi, vis kviesdavo atsilankyti, su jos paaugliais padraugauti. Daug jau metų buvo praėję, bet kartą, lankydamas iš oro savo tėvus, prisiminiau anuos nenulstamus kvietimus, dėl to kryptelėjau “Ansaldas” sparnus ir, štai, pora kilometrų praryta...

Jonaitienė su būriu darbininkų, keliais eidama, bulves kasa. Gera proga pasveikinti. Paspaudžiau lėktuvo nosį į bulviakasių ir gazo gerokai pridėjau, kad geriau išgirstų mane. Išgirdo visi. Kas žemėn kryžiu išsitiesė, kas ki-

taip susivyniojo, tik Jonaitienė keliais gryčion šliaužė. O kai po metų mano tėviškėn atvyko, akis šluostydama tarė: — Staseli, labai išsigandau, ropomis vos beparėjau, širdis drebėjo, bet labai, labai dėkoju, kad bent kartą aplankei, manęs išklausei . . .

Tarp daugelio įdomių prisiminimų, surištų su "Ansald" vardu, ypač neužmirštami yra plk. dr. K. Domarko išsakymai jo pergyvenimų ant "Ansald" sparnų.

Plk. K. Domarkas, tuo metu buvo 8 p. pulko ir Zoknių aviacijos įgulos gydytojas. Dažnai su juo susitikdavau. Artimoje giminytėje buvome. Daugelį kartų buvo minėjęs, kad norėtų bent kartą pakilti į orą. Ir, štai, vieną dieną, kai rengiausi kilti, prie angaro pasirodė plk. Domarkas. Aš tuoj už parankės ir į lakūnų rūbinę — aprenkti skridimui. Jis ne! Bet visi mano kolegos, aplink sustoję, gražiai kalbėti pradėjo... Daktaro atsparumas ištirpo. Nei nepajuto, kaip uniforma užvilktą, parašiuotas uždėtas ir jau lėktuvo sėdynėn sodinamas. Visa eiga buvo labai sklandi iki to momento, kai vienas iš pagelbininkų daktarui Domarkui, jį pririšdamas, pasakė: — kai iššoksi, tai nepamiršk patraukti "šitą", atseit, parašiuoto virvutę.

Nuo to momento besišypsąs daktaro veidas suakmenėjo.

Lėktuvas pilnu gazu motoro traukiamas, veržėsi per po ratais padėtas kalades, bet neįstengdamas kliūčių nugalėti, drebėjo visu kūnu. Atrodė, kaip tas žirgas žemę kanopomis bekašas, lenktyinėms besirengias.

Tai pirma skridimo stadija — motoro bandymas.

Rankos mostelėjimas ir kaladės iš po ratų šalin patrauktos.

Tik pakilęs, mečiau žvilgsnį į veidroduką. Pulkininkas rimtas, susimąstęs. Pasukau jo ūkio kryptimi. Viso tik 10 kilometrų. Pulkininkas — gamtos mėgėjas, dėl to jis dažnai ten užsukdavo. Jeigu, tik būdavo susitinkame, tai pirmas jo žodis būdavo: — gal pasukim? . . . Tada, ope-liukan susėdė, būdavo ir leidžiamės Tilžės plentu . . . Viskas čia jam buvo miela, prie širdies. Tai su obelaite, prieš kiek metų jo paties pasodinta, pakalbėdavo, tai kokiai karvutei per šonus applodavo.

Padariau kelis posūkius apie jo taip mėgiama vietovę. Ūkvedys žemę akėčiomis pureno, karvutės derlioje ganykloje sotų atolą žliobė. Bet pulkininko veidas nepasikeitė.

— Gal Guberniją parodyti, pulko štabą, ambulatoriją? — pagalvojau.

Išilgai Tilžės plentą lygūs laukai, todėl paleidau lėktuvą palei pat žemę. Telefono stul-

pai skriste skrido pro mus. Miestas artėjo, o bažnyčios baltas bokštas atrodė, lyg užsimoti mėgina "Ansald" sparnus nukirsti.

Peršokau miestą ir tą augštą, augštą ir baltą bažnyčios bokštą — lakūnų švyturį, daug kartų ne vieną iš jų ant tikro kelio pastačiusį.

Gubernija jau apačioje mūsų. Vienas po kito piktavimas į pulko aikštę, kur kareivių kuopos rikiavosi — užsiėmimus darė; tai vėl į pulko štabą, ir kur nepapuolė, kad tik daugiau dūzgenimo, kad tik arčiau žemės prapjauti . . .

Daktaro veidas suakmenėjęs — nematyti entuziazmo. Spaudžiu į aerodromą. Pakely debesukai, o ant aerodromo jau tirštoki debesys, bet per skyles žemė matyti. Patraukiau lėktuvą aukštyn — į tuos juodus, lietuami pritviniusius debesis, ir, rodosi, nakties prieglobstyje atsidūrėme. Bet tik trumpam momentui, nes greit, kairiniu pervertimu, iškritome debesų apačion. Tūčiau. Pulkininkas nei kiek nepasikeitęs, nieko nekalbėdamas, nusirengė lakūnišką aprangą, susimąstęs, kreipėsi į mane:

— Viskas būtų gerai, bet aš turėjau vizitą pas ligonį, tai taip ir nebenuvykau laiku, — pasakęs ir vėl susimąstė.

— Kada turėjote būti pas tą ligonį? — paklausiau.

— O, jau senai po laiko, — tarė.

— Kelintą valandą? — toliau klausiu.

— Pusę dvyliktos . . .

— Negi per dvi valandas nepasieksi . . .

— Tai kiek laiko?

— Pusė dešimtos.

— Tai kaip čia yra, ir ūkyje buvome ir Gubernijoje, ir tiek skraidėme . . . tur būt tavo laikrodinis mišparus rodo?

Pažiūrėk savo, pulkininke!

Pulkininkas dr. Domarkas, pažiūrėjęs savo laikrodin ir radęs, kad tikrai tiesą sakau, permetė visus ten buvusius akimis ir vėl susimąstė.

Po kelių dienų dr. Domarkas pasikvietė mane pietų. Čia buvo būrelis jo draugų. Pietums dar neįpusėjęs, paaiškėjo šio subuvimo pobūdis. Dar stikliuko gero neišlenkus, atsivėrė daktaro širdis. Jo žodžiai plaukte plaukė iš pat gilumos — nuoširdumas, atvirumas su begaliniu pasitenkinimu liejosi iš visos širdies.

Dr. K. Domarkas buvo didelis kalbėtojas, ne tik su savo amžininkais, bet ir su jaunesniais. Dažnai uždėdamas ranką ant mano peties, dėstė savo draugams, kas reiškia skristi, atsiplėšti nuo žemės . . . Nepakartoti man jo žodžių, ypač momentų, kai jo akys parausdavo ir ašara, laiks nuo laiko, veidu nusirisdavo.

Keliuose pobūviuose, man esant, jis vis kartojto savo išgyvenimus ant "Ansald" sparnų,

nesigėdydamas nuriedančios ašaros, ašaros, kuri reiškė begalinį pasitenkinimą ir džiaugsmą, patirtį ore, erdvėje. Kiekvieną kartą, kai tik turėdavo progos, savo draugų tarpe mėgindavo pasisupti ant "Ansaldo" sparnų. Ir suposi, kaip reatas lakūnas sugebėtų.

Kai pulkininkas, besisupdamas ant taip pamėgtų sparnų, įeidavo į azartą, slapta širdyje gailėdavausi per "švariai" pravedęs aną skridimą.

— Ir kodėl nepadariau bent kelių pervertimų, kodėl oro duobėmis nepavėžiau, kodėl sukutuką užmiršau?

Taigi, sukutuką, tokį, kaip su karalium, kad ir be karalystės, tik iš pavardės — Vincu Karalium, tada dar leitenantu, "karaliavusiu" žvalgo sėdynėje su žemėlapiiais, foto aparatais ir kitais atributais, didinčiais žvalgo orumą.

Skridome tada augštokai, su foto uždaviniu — pirmyn ir atgal, kokį tai žemės plotą fotografavome. Žemėlapių papildymui.

Labai įgrįsdavo toks vienodumas, ypač, kad turėjau atydžiai sekti augštį ir nepakrypti nei ant vieno, nei ant kito sparno, negalėjau keisti nei par plauką krypties — visą laiką skristi tiesiai į horizontą pasirinktą tašką. Tik mintimis su pasigėrėjimu šokinėjau nuo vienos "Ansaldo" geros savybės prie kitos. Štai — "Ansaldo" ore, lyg tvirtovė, tupiant slysta puikiausiai, tupia dieviškai, bet kaip čia būtų su sukutuku? — pamaniau.

Dėl sukutuko žuvo kpt. Nastaras, o su juo kartu skridęs kpt. Garolis tik, tik išsoko... — Pamėginsiu, ir visiems pasakoriams nosis nušluostysiu, — tariau pats sau ir, štai, sukutukas.

Dėl tų girdėtų pasakų, trumpai pasisukęs, lėktuvą išlyginau ir patenkintas — pirmyn. Tik,

štai, lazda sušvitavo ties mano veidu. Ogi, Vincas stačias, atsargine vairo lazde ties pat mano galva siūbuoja ir šaukia: — Tu, tu! ...

"Išgaščio" apimtas, vėl paleidau sukutukan ir kol Vinculis visai nesusisuko savo kabinoje ant grindų, leidau lėktuvui pasisukti. Augščio buvo gana. Tegul "Ansaldo" daugelio dar ir dabar karve tebevadinamas, sau paišdykauja. Težino visi, kad tai ne tiesa.

Pradėjau lyginti, "Ansaldo" nepasiduoti — nei posūkio, nei gilumos vairai nejudą. O lėktuvas vos ne 90 laipsnių kampu stačiau žemyn šauna, gana smarkiai besisukdamas.

Šovė galvon dvi išeitys: šokti, arba, žemai tiškai tariant — paveizėti. Pasirinkau paveizėti, kaip žemaičiui pridera.

Abi kojas perkėliau ant posūkio vairo vieno galo, o abiem rankomis ir krūtine užguliau ant gilumos vairo. Išvysčiau pilną akciją. O reakcija buvo: pikiravimas stačiau žemyn. Po to, puikus išlyginimas ir Karaliaus lazda nebesušvytravo ties mano galva, kol nusileidome aerodrome.

Virš trisdešimt metų prabėgo nuo to sukutuko, o rodosi, kad, štai, tik ką po jo, nutūpęs per aerodromą ruliuoju. Toks tvirtas pagrindas po kojomis.

Ir Vinculio audringas reagavimas — vairo lazde žaibavimas... taip gyvas atmintyje. Savoje padangėje rūstybė išlieta, savoje žemėje taika sulipdyta...

Šiandien — Vincas prie Vandenyto Didžiojo, amžinoje saulėje, aš, gi, netoli Čikagos, prie Mičigano prūdo...

Ar sueisime dar sukutukan, Vincai?... kaip tada...

Nenorėjau būti didvyriu...

JURGIS GEDIMINĖNAS

Kaip visuomet, taip ir šiais (1969) metais, su dideliu nekantrumu laukiau sugrįžtant sūnaus, universiteto studento, kuris parvyksta namo iš Windsorio bent kartą per mėnesį, o vasaros atostogų laikui net dažniau. Vasarą, palankiam orui esant, išvažiuoju su svečiu pažuvauti apylinkės ežeruose, o rudenį, kaip taisyklė, išeiname kurapkų pajieškoti.

Štai, pagaliau, pora dienų prieš kanadietišką Padėkos dieną, mūsų "vienturtis" jau namie, o sekančią dieną mudu jau už 25-30 mylių nuo namų, miške, kurį greičiau reiktų pavadinti bruzgynu ir nebandyk pa-

lyginti su Lietuvos ar Vokietijos miškais, kurie, jei prisiminsime, atrodo gražūs, švarūs ir tvarkingi.

Visos pakelės buvo pilnos medžiotojų ir grybautojų automobilių, o daugelis grybautojų, kaip iš veidų matėsi, buvo italų ar slavų kilmės žmonės.

Pasivaikštinėję keletą valandų miško keleliais ir nušovę tik porą, iš viso, pastebėtu kurapkų, mes pritūpiame trumpam poilsui ant didžiulio kelmo, pirma nuspardę nuo jo grybus.

"Grybų tai galėjome daug prisirinkti, tik gaila, kad nei vienas jų

nepažįstame, bet kurapkų čia šiais metais, atrodo, yra mažiau kaip medžiotojų", pradėjo pasikalbėjimą sūnus, dar vis spardydamas kupsteliais apie kelmą išsimėčiusius grybus.

"Nei miškai, nei kurapkos, nei jų medžioklė čia ne tokia kaip kadaise būdavo Lietuvoje. Apie miškus kalbant, tai Lietuvoje tokiuose miškuose, kaip žmonės sakydavo, tik vėlniai savo vaikus vedžiodavo. Gi kurapkos Lietuvoje laikydavosi po 10 - 12 ar didesniais būriais, ir niekuomet jų nematydavau tupint medžiuose. Tiesą pasakius, šios kurapkos yra visai ne kurapkos, bet tetervinams giminingos virbės, dar vadinamos jėrubėmis" ... iš lėto rūkydamas cigaretę šviečiu savo jauniklį.

"Ar rudenį Lietuvoje medžiai irgi būdavo tokį gražūs ir net kelių spalvų lapais?" klausia sūnus, rodyda-

mas netoliese stovinčią įvairiaspalvių lapų grupę.

“Prisimenu, kad prieš keliolika metų, kai mane mokei lietuviškai skaityti ir rašyti, o taip pat pasakodavai apie Lietuvą, tai sakydavai, kad Lietuva yra pats gražiausias pasaulio kraštas... Man įdomu, tēte, ar ir dabar esi tos pačios nuomonės?”... su savotiška šypsena veide tęsia sūnus.

“Taip, Jurgeli! Šį mėnesį jau suėjo lygiai 25 metai nuo to laiko, kai aš apleidau Lietuvą. Per 20 pragyvenusių Kanadoje metų, esu matęs daug gražių vietų, bet Lietuva ir jos gamtos vaizdai dar neišdyla iš mano atminties, pasiliktami arčiausiai prie mano širdies!” entuziastiškai atsakau aš, stebėdamas kokį įspūdį padarysiu sūniui.

“Tēte, aš gerai prisimenu ‘tėvelio mokyklą’ ir tavo visus pasakojimus, bet kitur ir iš kitų tautiečių esu girdėjęs ir skirtingų istorijų apie Lietuvą ir apie dabartinę, kaip tu vadinai, sovietinę Lietuvą... Tu man pasakoji, kad dabar būtų pavojinga nuvažiuoti į Lietuvą, nes ten vistiek nieko nepamatysi, visur sekioja komunistų šnipai, kad gali būti suimtas ir apkaltintas tokiais dalykais apie kuriuos tikrai nieko net negirdėjęs. Aš žinau, kad žmonės — mūsų tautiečiai — į Lietuvą nuvažiuoja, o sugrįžę net giria ten padarytą visose srityse pažangą! Štai, ir tavo pusbrolis iš Čikagos pernai lankėsi Lietuvoje. Nieko jam neatitiko, ir, girdėjau, nesigaili nuvažiaavęs”, šypsodamasis dėsto sūnus.

“Važiuoti į rusų okupuotą Lietuvą ir sugrįžti, tai yra rizika ir grynai laimės dalykas, o aš visai nesiruošiu ten važiuoti, kol koks nors rusiškoms blakėmės atsiduodantis komunistėlis man nurodinės, kur galiu ir kur negaliu važiuoti. Važiuosiu, kada nei vieno ruso — okupanto nebus Lietuvoje, o toks laikas, neabejoju, dar mano amžiuje tikrai ateis! Be to, sovietinės Lietuvos lankymas yra lyg savotiškas sovietinės okupacijos pripažinimas ar pritarimas sovietinei santvarkai... Tik prisimink pernykščius įvykius Čekoslovakijoje! Jei ne rusų begėdiška ir net daugelio kitų kraštų komunistų pasmerkta Čekoslovakijos okupacija, tai gal šiaudien ten ir visoj Rytų Europoje jau būtų pūtę laisvesni vėjai... Čekoslovakijos pavyzdys įrodė, kad Kremliaus tironai gali išsilaikyti Rytų Europoje tik brutalia jėga, o komunistinio bloko skilimas vyksta visą laiką... Istorijoj visuomet pasitaikydavo ir bus nenumatyti, bei neatspėjami staigmenų ir posūkių. O kas žino, o gal ruskeliai susirūpinę Kinijos pasieniu patys savanoriškai iš

Rytų Europos ir iš Lietuvos išsinešdins... Žinoma, kad visokių “jeigu” ir “bet” yra daug, tačiau kada nors Lietuva vistiek nusikratys rusų jungo ir atgaus laisvę!

Gi, dėl padarytos Lietuvoje pažangos, tai pristatė ruskeliai Lietuvoje fabriku, kad būtų darbo ten atvežtiems “vyresniems broliams” — ruskams kolonistams, o tų fabriku gaminius ir pelną susemia Kremliaus gauja. — Jeigu Lietuva būtų pasilikusi nepriklausoma dar 25 metus, tai, esu tikras, daug didesnė pažanga būtų buvęs padaryta ir nereikėtų žemės ūkio krašte, kaip dabar, stovėti eilėse prie maisto krautuvių... Komunistų pavergti kraštai ubagais buvo, yra ir tokiais pasilik, o tai įrodo dar ir tas, kad dabar Sovietų Sąjungoje jau taip garsiai nekalbama apie Š. Amerikos pralenkimą ir apie kapitalistinių kraštų palaidojimą...

Dar vienas dalykas, tai mūsų tautiečiai, tiek senieji emigrantai, tiek atvykę po II Pasaulinio karo, dažnai daro tą pačią klaidą, lygindami tų laikų Lietuvą, kada jie iš ten išvyko prieš kokius 25 ar net 50 metų, su dabartine Kanada ir J. A. Valstybėmis. Tik pasižiūrėk ir prisimink, kaip šis Kanados užkampis pasikeitė per paskutinius 12-15 metų. Anksčiau priemiesčiuose matydavome prie namų tualetų būdeles, pasepusią telefono sistemą, negrįstas gatves, o dabar visa tai išnyko. Netiesinga yra anų laikų, prieš keliasdešimt metų buvusią Lietuvą lyginti su šių dienų Šiaurės Amerika”, net truputį pasikarščiuodamas įrodinėju sūniui.

“Tēte, tu man dažnai pasakodavai ir dabar pasakoji apie komunizmo baisumus ir žiaurumus, o taip pat ir apie buvusią nepriklausomą Lietuvą, o aš kartais pagalvoju, kad tai yra savotiškas ir dažnai bereikalingas “smegenų plovimas”... Štai kad ir paskutiniai tavo pasakojimai apie negrįstus ir studentų neramumus bei maištavimus, kad čia viską daro komunistų agentai, arba, kaip tu vadinai, “kruvini Kremliaus nagai” ir tavo tvirtinimas, kad amerikiečių kariuomenei per greitai pasitraukus iš P. Vietnamo, komunistai per trumpą laiką ten išskerstų pora milijonų nekaltų žmonių... Nenoriu aš šiais klausimais ginčytis ir man įdomu, nes aš pats jokiuose studentų maištuose ar demonstracijose nedalyvauju, tačiau daug kur tavo pasakojimuose nujauciu faktų išpūtimą ir norą mane įbauginti”... Šaltai šypsodamasis ir jau keldamasis nuo kelmo dėsto sūnus, duodamas suprasti, kad jau laikas toliau žygiuoti ir parodydamas savo nenorą tęsti panašių temų pasikalbėjimą.

“Tikra bėda su tais studentais čia Š. Amerikoje ir visame laisvame pasaulyje”, atsakau aš atsiduodamas ir tęsdamas toliau:

“Niekas dabar studentų negali pamokyti! Nieko neišradę, nieko nesukūrę, nieko nenuveikę ir net mokslu nebaigę jau nori perimti į savo rankas valdžią... Kodėl studentai nemaištauja ir nedemonstruoja Sov. Sąjungoje ir kituose komunistiniuose kraštuose? Kodėl studentai nieko nesako — nereaguoja, kada rusai, kiniečiai ar prancūzai sprogdina atomines bombas? Kodėl jie nereikalauja komunistų pasitraukti iš Pietų Vietnamo, sovietų okupuotų Japonijos salų ar Čekoslovakijos, jau nekalbant apie Lietuvą? Blogiausia, tai, kad šių laikų jaunimas daugumoje nei velnią supranta apie komunizmą, o bus per vėlu, kai raudonasis Hanibalas jau stovės prie Romos vartų, arba, aiškiau išsireiškus, prie Š. Amerikos krantų”, noriu baigti jau pasidarantį abiemis nemalonių pasikalbėjimą.

“Man atrodo, kad jau nebeturime daugiau laiko ilgesniam pasikalbėjimui ar ginčams, bet gal galėtum bent trumpai man atsakyti į vieną klausimą?”

Tavo pasakojimuose Lietuva yra stačiai fantastiškas kraštas, kurį tu labai myli, bet tu tą kraštą apleidai ir palikai prieš 25 metus, kai ten pasiliko gausūs partizanų ir kitokių laisvės kovotojų būriai, kurie kovės su rusais ir “stribais” beveik dar 10 metų... Būdamas toks didelis idealistas ir tėvynės mylėtojas, o dar ir kaip pasakoji, nešiojęs karinę uniformą nuo 17 metų, ligi išvykimo iš Lietuvos, kokių būdu ir kaip atsitiko, kad tu pats nepasilikai Lietuvoje kovoti prieš tą tavo neapkenčiamą komunizmą?!” gudriai šypsodamasis užklauso sūnus.

“Tai perilga istorija ir pats matai, kad dabar mes neturime laiko tolesniam pasikalbėjimui. Patikėk man, Jurgeli, kad aš apleidau ir palikau Lietuvą prieš 25 metus ne iš bailumo ir ne todėl, kad neseniai buvau vedęs ir labai mylėjau tavo mamą, bet, visai paprastai, nemačiau tikslo paguldyti savo galvą nelygioje kovoje prieš komunizmą, kada nebuvo nei mažiausios kibirkštėlės vilties, kad tą kovą laimėtume. Tuo laiku, kai Rytų fronte raudonojo tvano ofensyva vykdančios raudonosios armijos nesugebėjo sulaukyti net šarvuotos vokiečių divizijos, tai pasilikimas Lietuvoje man atrodė betikslis kraujo praliejimas, bereikalingas galvų guldymas, o, bet kokia kova ar pasipriešinimas, mano nuomone, buvo tikrai beprasmiška nesąmonė, gi, didvyriai pasidaryti aš nenorėjau”.

Zygiuojame su sūnumi miško keliu toliau dairydami ir į šonus, ar nepastebėsime kur nors tų besikapstančių gražių paukštelių — virbių, o priėję pirmą kryžkelę, išsiskiriame priešingomis kryptimis. Gi mano mintyse vis sukasi sūnaus klausimas apie tai, kodėl nepasilikau Lietuvoje kovoti prieš komunizmą... Net nusišypsčiau prisiminęs savo atsakymą — nenorėjau būti didvyriu!

Prieš keletą dienų, bevartydamas "Kario" komplektą, pakartotinai peržiūrėjau Sūduvo straipsnį "Kautynės prie Sedos". Šiame straipsnyje Sūduvas, atrodo, nors ir tose kautynėse nedalyvavęs, bet stebėtinai gražiai iškelia mūsų karių, tų kautynių dalyvių, narsumą, drąsumą, karžygiškumą ir viskas stačiai vos nepavirsta tuo pačiu nelemtuojū ir labai mano nemėgiamu "didvyrių jieskojimu".

Kai aš atrandau ir pradėdau skaityti mūsų spaudoje pasitaikančius panašius liaupsinimus ("Kary", tai jau ne kartą pasitaikė!) apie Sedos kautynes ir apie šį paskutinį, 1944 metų rudenį bandomą Žemaitijoje suorganizuoti pasipriešinimą vėl Lietuvą užplūstantiems raudoniesiems vandams, tai pajuntu lyg kažkokį skausmą krūtinės duobutėje ir mane apima savotiškas pyktis...

Jau savo straipsnio įžangoje Sūduvas rašo, kad, kaip meto okupacinė hitlerinė Vokietijos valdžia Lietuvoje, naudodama įvairias apgaules ir represijas, dažnai bandė organizuoti lietuvių karinius dalinius ir siųsti juos į frontą kautis už Trečiojo reichso interesus. Tačiau, esą, visos nacių pastangos, be mažų išimčių, palūžo į kietą lietuviu nusistatymą... Tikram lietuviui patriotui buvo pilnai suprantami tiek raudonųjų komunistų, tiek rudųjų nacių kėsiai... Tačiau greitai kintančios karo fronto apystovos nešė netikėtumų ir vilionių pavergtoms tautoms...

Mano nuomone, nieko nuostabaus, jei buvęs lietuvis karys — profesionalas (karininkas ar liktinis puskarininkis), kuris ilgesni savo amžiaus dalį praleido uniformoje, nesugebėdamas pritaipyti prie civilinio gyvenimo ar nemėgdamas bet kokių "civiliokiškų" darbų bei jokių didesnių vilionių, įstojo į Lietuvių Savisaugos dalinius vėliau pavadintus policijos batalionais. Kalbant apie eilinius karinius, tai kai kurie iš jų neturėjo net pasirinkimo, nes stačiai iš raudonosios armijos, ar belaisvės buvo paimti į Savisaugos dalinius.

Galų gale, visa tai buvo galima laikyti ir lietuvių tautos įnašu kovoje prieš tą baisųjį ir nepakenčiamąjį komunizmą, o gal ir todėl rudas nacių okupantas davė Lietuvai

savivaldą (ar "savismaugą"!)) ir su žmonėmis Lietuvoje buvo kiek švelniau ir gražiau elgamasi negu kai kuriuose kituose kaimyniniuose nacių okupuotuose kraštuose. Žinojome visi, kad abu okupantai — raudonas ir rudas buvo blogi, bet rudasiacis, vis tiek, buvo mums kiek geresnė blogybė.

Suprantamas ir pagirtinas J. V. Sūduvo paminėtas Lietuvos patriotinio jaunimo spontaniškas organizavimasis į partizanų kovos vienetus kautis su Maskvos pasiųstų desantinių plėšikų gaujomis, teriojančiomis lietuviškas sodybas ir terorizuojančiomis ramius taikius vietinius gyventojus.

Tačiau, greitai besikeičiančios karo fronto apystovos, aiškiai matomas nacių karo pralaimėjimas ir neišvengiama antroji sovietinė Lietuvos okupacija turėjo daug kam atidaryti akis, prablaivinti galvojimą, atausinti "karštakošiavimą" ir padėti pereiti iš sapnų bei fantazijų į realybę.

Tuo metu, kai Rytų fronte raudonųjų vandalų — raudonojo tvano, nesugebėjo sulaukyti šarvotus vokiečių divizijos, tai Sedos kautynių organizatoriai pasirodė tokie naivūs idealistai, be abejo, galvoję apie Lietuvos išlaisvinimą su keliais batalionais labai prastai apginkluotų, neapmokytų, ir net gal demoralizuotų vyrų.

Tokio margo sąstato kariniam daliniui, prieš metant į kautynes, turėjo būti būtina sąlyga iš naujo apmokyti, sudrausminti ir tik tinkamai apginklavus, rizikuoti panaudoti kovos lauke. (Apie apginklavimo, batų ir šiltų rūbų trūkumą prisipažįsta savo straipsnyje ir J. V. Sūduvas).

Jeigu jauni vyrai ir stojo į šias naujas lietuviškas ginkluotas jėgas, tai tik savo apsaugai, nes uniformuoto lietuvi vokiečiai nepažįs, daleiskim, prie apkasų kasimo ar kitokiais panašiais sumetimais, o tik maža jų dalis galėjo būti idealistai.

Šios abejotinos karinės vertės daliniai laikė fronto barą, aišku, tik tol, kol toji pragariškoji raudonoji lava — raudonoji armija — vėl nepradėjo veržtis į priekį. Galima įsivaizduoti, kaip tuo laiku jautėsi šios Lietuvių rinktinės Žemaitijoje kariai, matydami iš eilės kelias paskutines dienas ir naktis sparčiai besitraukiančią vokiečių kariuomenę (Heresgruppe Nord), žinodami silpną savo padėtį ir tą nepaslepiamą faktą, kad tarpe mūsiškių ir slenkančios artyn raudonosios masės jau nebėliko jokių vokiečių karinių dalinių. Labai abejoju, ar dauguma šios Lietuvių rinktinės vyrų galvojo apie pasiaukojimą ir turėjo norą mirti didvyriais...

Nors jau praslinko 25 metai, bet to, mano manymu, neprotingojo žy-

gio, kuriame ir man teko dalyvauti, kai kurios ryškesnės prisiminimų nuotrupos dar aiškiai pasliko mano atmintyje.

Pradėsiu nuo Drezdeno, kuriame dviejose atskirose stovyklose buvome surinkti keli šimtai buvusių Lietuvos kariuomenės karininkų, išskyrus gal tik tuos, kurie buvo įjungti į vokiečių karo aviacijos pagelbinius dalinius. Mūsų tarpe matėsi ir buvusių atsargos karininkų nuo pulkininko ligi jaunesniojo leitenanto laipsnio, buvusių vokiečių laikais suorganizuotų komendantūrų karininkų ir nemažas skaičius buvusiųjų Lietuvos policijos pareigūnų, kurie, kaip ir mes visi, dėvėjo vokiečių policijos karininkų uniforma su policijos leitenantų, vyresniųjų leitenantų, kapitonų ir net majorų laipsniais.

Karininkų žmonos ir kartu atvykę artimieji giminės buvo apgyvendinti atskiruose prie fabriku pastatytuose barakuose ir labai greitai įjungti į darbą — "sukti nacių karo mašinos ratus pergalei", — tokius ant sienų išrašytus šūkius matėme pakeliui per visą Vokietiją.

Drezdenas, įskaitant įvairiausių pabėgėlius, apie porą milijonų gyventojų turintis didmiestis, tuo metu dar nebuvo nei kartą bombarduotas, tačiau Vakariečių sąjungininkų lėktuvai praskridavo ir dažnokai girdėjomės oro pavojaus sirenų staigumą. Prisipažinsiu, kad tai buvo pats pirmas mano matytas didmiestis Vokietijoje (kitus mačiau tik pravažiuodamas), kurį turėjau progos geriau apžiūrėti. Puikūs parkai, muzėjai, paminklai ir visa kita paliko man gily įspūdį. Patiko šliaužioti Drezdene nieko neveikiant, o ypač, kad maistu per daug negalima buvo skustis, tik kad reikėdavo stovėti eilutėje savo maisto daviniai gauti.

"Kai prieisi vokiečių virėją, tai plačiai nusišypsok ar pasakok kokį nors, kad ir nevisai švarų juoką", mokė mane, kartu eilutėje pietums gauti stovįs, buvęs šaulių Sąjungos vadas a. a. pulkininkas S., ir, pamatysi, gausi daugiau košės ar didesnę šutintą bulvę"...

Visą laiką negalėjau nusikratyti mintimis — kaip ilgai čia mus vokiečiai bedarbiais ir veltėdžiais laikys ir kur panaudos. Tas po kelių savaičių paaiškėjo. Mums buvo pranešta, kad neužilgo išvyksime į Telšius, kur kapitonas Jatulis organizuoja Žemaičių pulką ar Lietuvių Rinktinę, ir jam trūksta didelio skaičiaus karininkų. Apie pasirinkimą, atsiklusimą, ar norą vykti Žemaitijon, ar nevykti, nebuvo nei kalbos. Vykta turėjo ir išvyko visi dviejose sto-

vyklose Drezdene buvę surinkti, gal tik išskyrus labai mažą skaičių senesnio amžiaus karininkų, kurie tuojau buvo įjungti į darbą kaip ir visi kiti karininkų šeimos nariai. Išvyko taip pat jokie pasirinkimo neturėdami ir policijos karininkai — buvę Lietuvos policijos pareigūnai.

Atsimenu, kad naujieną apie greitą išvykimą Lietuvon skubėjau pranešti iš darbo fabrike sugrįžusiai savo žmonai, kuri, pasirodo, jau tai spėjo sužinoti iš kitų.

Daugiausiai jaudinosi tos moterys, kurių vyrų buvo Rytuose dar gyvontant Lietuvoje. Jos, sako, užtektinai "gyvanašlėmis" pagyvenę, o dabar, laimingai nuo raudonųjų tironų pasprukus, norėjo pasidžiaugti šeimyninio gyvenimo laime... "Abejoju, ar daug kas iš tavo kolegų nori pasidaryti didvyriais ir vykti į Žemaitiją", pridėjo mano žmona.

"Negi aš pirmas pradėsiu maištauti ir pasisakyti, kad nenoriu vykti į Lietuvą, o tai būtų lygiai kaip pačiam pirmam pasiskelbti baidiu", atsakiau aš.

Didelę daugumą karininkų, su kuriais man teko kalbėtis, irgi buvo tos pačios nuomonės, kaip ir aš, kad mūsų grįžimas į Lietuvą vistiek nestabdys raudonojo tvano — antrosios sovietinės okupacijos, o būsiąs tik bereikalingas kraujo praliejimas ir gausios aukos, tačiau nei vienas nedrįso ar nenorėjo šio klausimo viešai kelti. Atseit, dauguma iš mūsų karininkų suprato šio žygio beprasmiškumą ir, turbūt, nedaugelis iš mūsų norėjo "pasidaryti didvyriais", tačiau, iš kitos pusės, nei vienas nenorėjo pasirodyti baidiu.

Štai, pagaliau, jau mes esame pakeliui atgal į Lietuvą. Važiuojame apie porą šimtų įvairių laipsnių buvusių Lietuvos kariuomenės karininkų, tačiau, kaip iš veidų ir laikysenos matau, tai koks trečdalis iš visų yra buvusieji policijos pareigūnai. Visi dėvėjo nevienodomis uniformomis.

Euvome gana patogiai sutalpinti ilgoko karinio ešalono vagonuose. Nors rūkantieji jautėme rūkalų trūkumą, o gintarinės spalvos, ar kitokių svajinančių skysčių tai, tur būt, ir skoni būvome pamiršę, bet maistas buvo patenkinamas. Apie porą savaičių nusitęsusi kelionė iš Drezdeno į Telšius gerokai visiems nusibodo. Džiaugėmės, kad nebuvom pastebėti ar užkliudyti, nei vakariečių sąjungininkų, nei rusų iėktuvų. Nuobodulio kankinami daug kas griebėsi lošimo kortomis. Žinoma, tų neprotingųjų tarpe buvau ir aš, o rezultate jau pusiaukelyje buvau pilnai apšvarintas nuo tų nevertingų vokiškų popierga-

lių, už kuriuos kai kur Lenkijos geležinkelių stotyse galima buvo nusipirkti namų darbo ir stipriai dvokiančių cigarečių.

Jau didesnę kelionės dalį įvykdžius, kažkur Rytprūsiuose, prie mūsų ešalono prisijungė dar apie 70 policijos karininkų uniformomis savanorių.

Nuobodžių nuotaikų pranykimą ir linksmesnius veidus bendrakeleivių tarpe galėjau pastebėti, kai pervaziavome Vokietijos sieną ir įvažiuojome į Lietuvos teritoriją. Pagaliau, mes jau Telšiuose, kur buvo įsikūrusi, taip vadinamoji, vyriausioji Lietuvos Rinktinės vadovybė, o tą pačią dieną vakare jau buvome Sedoje, kur buvo pirmojo savanorių pulko štabas. Euvo pasakyta patiems susirasti nakvynę Sedos miestelyje ir nepamiršti pranešti savo adresą štabe. Su kolega Vladu K. ("Tarzanu"), kuris buvo man gerai pažįstamas dar iš Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos laikų ir prieš karui prasidedant tarnavęs tame pačiame pulke, susiradome gana patogų kambarėlį su dviem lovomis, bet naujieji šeiminkai buvo tokie nesimpatiški, kad nei arbatos, ar bent karšto vandens nepasiūlė...

Pirmoji mus pasiekusi iš štabo naujiena buvo tai, kad buvę Lietuvos policijos pareigūnai į formuojamą LR dalinius būsią priimami tik buvusioje Lietuvos kariuomenėje turėtais laipsniais, o nenorintieji eiliniiais ar puskarininkiais savanoriauti, galėsią grįžti atgal į Drezdeną, kur paaiškėsiąs jų tolimesnis likimas. Prisipažįstu, kad tuo metu aš pavydėjau jiems, kad taip lengvai galėjo "atsikabinti" ir grįžti į Drezdeną nusivilkę uniformas, ir kad ir fizinę darbą dirbdami, laukti karo pabaigos.

Mano kambario draugas Vladas K. pakvietė mane išeiti pasivaikščioti už miestelio į laukus ir aplankyti kokį nors senokai matytą lietuvišką gospadorių, nes esąs labai pasiilgęs tikros lietuviškos juodos duonutės ir rūkytų lašiniųkų...

Pavaikščioję laukuose ir gal pakutinį kartą pasigrožėję lietuviškos gamtos "bobų vasara", užėiname pas pirmą pasitaikiusį ūkininką. Šeiminkas visutinio amžiaus vyras, buvo tik vienas namuose. Jis mandagiai pakviečia atsisėsti ir sakosi jau ir prieš mus panašių svečių turėjęs. Net nustebome, kada jis neprašomas padėjo mums ant stalo stambiai supjaustytų rūkytų lašinių ir rupios juodos duonos.

"Spėju, kad ir jūs, ponai karininkai, esate grįžę iš Vokietijos, o ten lietuviško maisto, turbūt, netenka paragauti. Jūs ten, Vokietijoje, nedaugėte, ir gal net nuo Vakarų są-

jungininkų bombų kentėjote", tešia pasikalbėjimą toliau šeiminkas, nustumdamas į šalį mano draugo paklotą 100 markių banknotą, tuo duodamas aiškiai suprasti, kad pinigų neimsi. Prisiminiu panašias matytas scenas ir Rytuose, kur vietiniai gyventojai, artėjant raudonųjų frontui, visuomet atsisakydavo intui vokiškas markes už svaigalus ar kitokias prekes.

Užsimezgas ilgesniam pasikalbėjimui, šeiminkas pastatė ant stalo ir naminės degtinės — samagono butelį. Girsnodami ir užkandžiaudami tęsiame pasikalbėjimą toliau. Šeiminkas nustebintas, kad tiek daug jaunų, kaip ažuolų, vyrų Sedoje susirinkę ir jam žinoma, kad keli šimtai buvusių Lietuvos karininkų net yra iš Vokietijos sugrįžę Lietuvą nuo rusų ginti...

"Gerai vyrai jūs esate ir mylėte savo tėvų žemę, bet aš abejoju, ar mus nuo to raudonojo amaro apginsite... Tik savo jaunas galveles paguldysite... Sunku ir apsispręsti, kaip daryti", skundžiasi jis atsisveikindamas.

"Išbėgsi į Vokietiją, tai badausi ir kentėsi ar galą gausi nuo bombų, o čia pasilikus net ramiai nektimis nebus galima miegoti"...

Jau sugrįžus į Sedos miestelį, pakeliui į savo nakvynės vietą, kažkas mums duoda pasiskaityti "Vanagų" ar kokios kitos pogrindžio kovotojų grupelės laikraštėlį, kurio vienas straipsnelis man dar ligi šiol išliko atmintyje. Tūlas straipsnelio autorius aiškiai pasisako, kad ateities demokratinėje, be komunistų, Lietuvoje darbininkas už puslį nenešiąs bulvių maišelį į trečią augštą...

"Šis laikraštėlis gali būti ir komunistų atspausdintas tikslu šiame sumišime suskaldyti mūsų tautiečius, o tai yra senas raudonųjų triukas", pastebį vienas perskaičiusiųjų.

Meužilgo gavome pranešimą, kad yra šaukiamas karininkų susirinkimas, į kurį nuvykę atradome jau geroką skaičių susirinkusių karininkų, daugiausiai vis jaunesnio laipsnio karininkai — leitenantai ir kapitorai. Susirinkusių tarpe buvo matyti tik keletas majorų ir vienas kitas pulkininko leitenanto laipsnio karininkas.

Atidarę susirinkimą, man asmeniškai nepažįstamas pulkininkas leitenantas, savo kalboje apsidžiaugė dideliu susirinkusiųjų skaičiumi, o ypatingai, čia naujus pulkus organizuojant, reikalinga pagalba — kolegomis — savanoriais iš Drezdeno. Iš jo kalbos paaiškėjo, kad tuojau pat būsiąs organizuojamas ir 2-rasis savanorių pulkas. Nors šiuo metu ant-ram pulkui nėra atliekamų nuo pirmojo pulko savanorių — kareivių

ir puskarininkų, bet kiekvieną dieną atvykstant keliasdešimčiai savanorių vyrų, viskas vyksią patenkinamai. Gi, karininkų pareigoms paskirstymo sąrašai 2-ąjam pulkui tuojau busią paskelbti.

Pamatęs, kad susirinkime beveik nėra kitų kalbėtojų ir mažai statoma klausimų, niekieno neraginas, atsi-tojau kalbėti ir aš. Savo trumpoje, bei suglaustoje kalboje aš stengiausi įrodyti mūsų organizuojamo pasipriešinimo beviltiškumą ir beprasmiškumą, ypač turint galvoj prastą apginklavimą, žmonių — kovotojų trūkumą ir spėjimą neaugštą savanorių moralę. Mano nuomone, norint rimtesnį pasipriešinimą ir patikėtinius kautynės dalinius suorganizuoti, reiktų visą organizavimą perkelti giliau į užfronte, daleiskim, kad ir kur nors į Rytprūsius, ir tik ten apginkluotus, apmokytus, sudrausmintus ir jau kautynės tinkamus dalinius galima būtų panaudoti kautynėse, kad ir užsimotam fantastiškai sunkiam uždaviniui — sustabdyti raudonosios armijos ofenzyvą į Vakar-us, ko neįstengia padaryti nei vokiečių šarvuotos divizijos...

Nemaloniai mano kalbos klausėsi pirmininkaujantis ir prie jo sėdintieji vyresniojo laipsnio karininkai, o į tai buvo tik trumpai pirmininkaujantčio atsakyta, kad nėra laiko apmokymui bei geresniam susior-ganizavimui, o prie esamų sąlygų, kada visame Rytų fronte ir ypatin-gai čia Lietuvoje esąs brangus kiekvienas kovotojas, reikšią bandyti turimomis priemonėmis ir visu tuo, kas turima.

Nepatenkintas tokiu atsakymu, neiškentęs dar pasakiau, kad apie tokį bandymą, be abejo, yra kitokios nuomonės Rytų fronte patyrimą turintieji čia esą karininkai ir pareiškiau savo abejojimą, ar didelė čia, Sedoje, susirinkusių įvairių laipsnių savanorių dalis norėtų paguldyti savo galvas tik todėl, kad kas nors ir kada nors juos paskelbtų didvyriais...

Atsakęs į mano repliką, kad kitokios išeities ar pasirinkimo nėra, o tikslai, kaip anksčiau minėjęs, bandyti turimomis priemonėmis, pirmininkaujantis davė suprasti, kad tas klausimas jau yra pakankamai aptartas ir tuojau po to užbaigė susirinkimą.

Einant namo į savo nakvynės vietą, mano draugas Vladas nusistebėjo mano kalbos susirinkime drąsumu.

“Mane ir daugelį kitų nustebindavo tavo statomą klausimą pulko komisarui ar kitiems komunistų paskaitininkams, kada atrnavome “nenugalimojoje”. Dabar, žinoma, už savo klausinėjimą nebūsi areštuotas ar iš-vežtas, bet tikrai pakliūsi vyriausiu

“načalninkų” nemalonėn, o tuo labiau, kad dauguma susirinkime buvusių karintinkų, gal ir palaikydami tavo nuomonę, visi tylėjo lyg turėdami pilnas burnas vandens!...”

Tas mano draugo spėjimas paaiškėjo, kaip tik buvo paskelbti karininkų paskirstymo pareigomis sąrašai, nes buvau skiriamas tik vieno organizuojamo ir dar žmonių neturinčio 2-rojo pulko bataliono ūkio viršininku.

“Taip aš ir spėjau”, juokėsi mano draugas. “Tave, seną “frontaviką” ir per visą karą išbuvusį Rytuose kuopos vadu, o paskutinius 2-jus metus buvusį net atskiro sustiprinto sunkiosiomis priemonėmis dalinio vadu, paskyrė tokioms pareigoms, kurias galėtų eiti koks nors jaunas leitenantas ar net viršila. Čia yra tik atsiskaitymas už tavo susirinkime viešai pareiktą nuomonę. Kitaip negali būti!”

“Aš tą žinau ir suprantu”, atsakiau aš, “bet sulig senos patarlės, nėra tokio blogio, kuris neišeitų į gerą! Kai tu, nenorėdamas pasirodyti bailiu, gal demonstruosi savo dalinio vyrams, kaip panceraustu išvesti iš rikiuotės rusų tanką, rizikuodamas pasidaryti skylėtu rėčiu ar būti sumaltu į kotletą, aš tuo laiku būsiu daug saugesnėje vietoje ir padėtyje”.

Greitai bėgo to neužmirštamojo 1944 metų rudens pirmosios spalio mėnesio dienos. Batalionas, kurio ūkio viršininku buvau paskirtas, kaip ir daugiau panašių dalinių, dar neturėjo jokių kareivių. Visos mano pareigos buvo prisistatyti bataliono vadui, kuris man įsakė išgauti iš pulko štabo ir laikyti savo žinioje keletą pastočių, surinkti apylinkės ūkininkų vežimų, kuriuos panaudosime bataliono karininkų čemodanams vežti, nes kitokio turto ar ginklų mūsų batalionas dar neturėjo, gi rusų puolimas, o tai reikštų ir mūsų bataliono vadų “planingą evakuaciją” kur nors arčiau prie Vokietijos sienos ar net į Rytprūsius, gali prasi-dėti kiekvienu momentu. Dar tą patį vakarą, išėjęs pasivaikščioti, užkalbinau vieno pravažiuojančio vokiečių karinio sunkvežimio šoferį. Tokių autosunkvežimų, vieškeliu iš Mažeikių per Sedą, paskutinėmis dienomis pravažiuodavo nepaprastai didelis skaičius ir žinojome, kad tai yra vokiečių Kurše sumuštos armijos (Heresgruppe Nord) daliniai, kurie pilnu greičiu spaudė vakarų kryptimi. Mano dideliame nustebimui vokie-tis šoferis pasakė, kad jau daugiau jokių sunkvežimių ar vokiečių dali-nių užpakalyje nėra, nes ten likę tik-tai “ruski”.

Man, kaip ir kiekvienam tuo lai-ku Sedoje buvusiam, buvo žinoma,

kad pirmasis savanorių pulkas jau yra užėmęs iš anksto parengtus ap-kasus į rytus nuo Sedos. Paskutinė naktis Sedoje praėjo neramiai ir, tur būt, mažai kam rūpėjo miegas. Dar gerokai prieš išauštant rytui, per štabo ryšininką buvo pranešta mūsų bataliono karininkams, kaip ir visiems dar formavimosi stadijoje ir kareivių neturinčių dalinių vadams, kad susirinkimo vieta, prieš numato-mą pasitraukimą iš Sedos, yra mies-telio pakraštys prie kelio, vedančio į vakarus Barstyčių kryptimi.

Prašvito ir rytas, o jokio įsakymo pasitraukimui dar vis nesulaukiame. Patikrinęs, kad mūsų bataliono karininkų čemodanai būtų sukrauti į mums paskirtas pastotis ir pasakęs vežikams laikytis vienoje vietoje, pri-sėdau prie pokerį lošiančios karininkų grupelės. Mat, visi neturėjome jo-kių dalinių ar kareivių (buvome “jok-dai be armijų”) ir patys, ir tai ne visi, buvome ginkluoti tik pistoletais, o reikėjo ką nors surasti laiko praleidimui. Nutraukėme pokerio žaidimą tikslai, kai pirmieji rusų tankų pabūklų švediniai pradėjo kristi pa-čiamė Sedos miestelyje. Įsijungiau į masę, plūstančią ir skubančią keliu į Vakar-us, Barstyčių kryptimi. Ke-lio vidurį buvo užėmę pastotės veži-mai, o abiem kelio pakraščiais “žygį atgal” vykdė tikrai įspūdingas skaičius vokiečių policijos karininkų uniformomis dėvinčių vyrų. Maloni staigmena buvo man, kai pastebėjau, kad žygiuoju paskui mano labai gerą draugą, baigusį tą pačią Karo Mo-kyklos laidą ir tame pačiame Lietuvo kariuomenės pulke su manim tarnau-sį leitenantą L. B.

Pasiekus visai netoli Barstyčių esančią didesnę kryžkelę, visa mūsų žygiuojančių vakarų kryptimi masė buvo sustabdyta kelių uniformuo-tų vokiečių, kurių priekyje stovėjo “Waffen SS” vyresnysis leitenantas (Obersturmfuehrer'is) pasikabinęs ant kaklo automatinį šautuvą. Užpa-kalyje esesininkų stovėjo ginklais, daugiausiai šautuvais, pakrautų pora sunkvežimių. Būdami visos voros gal-voje, t. y. visos besitraukiančios masės beveik pačiame priekyje, negalė-jome negirdėti garsiai rėkujančio vokiečio SS karininko šauksmų, kurie reiškė nustebimą ir pasipiktini-mą, kad lietuviai karininkai bėga iš kautynių, palikę kovoti su rusais tik vienus kareivius... Taip pat ga-na aiškiai buvo suprantama, kad priekyje žygiavęs pulkininkas leite-nantas N. nesugeba susikalbėti ar nemoka vokiečių kalba paaiškinti esa-mos situacijos.

“Atrodo, mes turėtume jam padėti išsiaiškinti”, pasakiau greta manęs stovinčiam draugui. Prasispraudę pro kitus ir atsідūrę prieš pat vokiečių

SS karininką, pradėjome padėties išsiaiškinimą, kuriame L. B. labai jau gražiai viską nupasakojo, kad lietuviai karininkai nebėga iš kautynių, palikę savo kareivius, ir nedezertuoja, bet kad mes esame vadai be kareivių, tų lietuviškų savanorių dalinių, kurie dar yra organizavimosi stadijoje. Toks, nors ir geras paaiškinimas, matomai nevisai patenkino esesininką, kuris vėl pradėjo bliauti, kad čia mūsų gimtoji žemė ir mes turime ją ginti, o jeigu mes esame karininkai neturį dalinių ar kareivių, tai šis reikalas yra labai lengvai išsprendžiamas. Jau anksčiau, tik priartėjus prie mus sustabdžiusių vokiečių ir užpakalyje jų stovinių sunkvežimių, mes pastebėjome, kad vieškelyje paskui sunkvežimius stovi ilga virtinė vežimų, kuriuose susigrūdę sėdėjo civiliai gyventojai — pabėgėliai, matomai, rusų didesniai puolimai prasidėjus, bandą sprukti Vakarų kryptimi. Tų civilių bėglių tarpe matėsi nemažas skaičius įvairaus amžiaus vyrų. SS karininkas pasirodė esąs geras organizatorius, tačiau, abejoju, kad jo sumanymas labai būtų patikęs tiek civiliams bėgliams, tiek mums. Iš vokiečių sunkvežimių buvo iškraunami šautuvai ir šaudmenys, o iš pabėgėlių vežimų nusodinami vyrai ir paskirstomi į 20 žmonių grupes, apginkluojami ir paskyrus tokiai grupei po vieną iš mūsų voroje esančių karininkų, pasiunčiami į čia pat prie Barstyčių paruoštą, atsitraukimo atvejui, apkasų liniją.

“Čia yra jūsų motinos žemė (Mutterland) ir jūs turite ją ginti”, dar vis sūkavo SS karininkas, kuris lyg kokiam padaršinimui dar pasakė, kad kiekvienai kovotojų grupei dar busiū išduoti ir pancerfaustai.

Pasinaudojęs savotišku sąmyšiu, įsakiau mano žinioje buvusiems vežikams judintis toliau į Barstyčius, kuriuos pervažiavę ant vieškelių į Kretingą vėl atradome porą vokiečių esesininkų su automatiniais šautuvais rankose.

Man paaiškinus, kad esu ūkio viršininkas ir pulko vado įsakymu su vežimais esu siunčiamas toliau į užnugarį, buvome praleisti ir pilnu tempu leidomės Kretingos link. Naktį, pakeliui sustojus nakvynei, (snaudėme ant vežimų), mus prisivijo nemažas karininkų ir kitokių pabėgėlių skaičius, kuriuos, matomai, nesužavėjo esesininko planai ginti Barstyčius...

Sekančią dieną, priešpiečiais, jau pasiekėm Kretingą, kur greitai suradome vietą, atskirą namą, pasidariusį savotišku pasitraukusiųjų iš Sedos, jei ne štabu, tai susirinkimo

bei informacijų centru. Čia man paaiškėjo, kad daugie Barstyčių gynėjų nakties metu “leidosi į kojas” — išsilakstė, o kaip vėliau sužinojau, ir pasilikusiems kitą dieną buvo leista pasitraukti. Kadangi aiškiai matėsi, kad ir čia, Kretingoje, tuojau bus nesaugu, tai reikėjo sugalvoti, ką toliau daryti.

Dar vykdamas iš Lietuvos į Drezdeną savo čemodane turėjau geroką pluoštelį vokiškų taip vadinamų “kelionei įsakymų” ir net kariškų geležinkelio keliauti bilietų blankų, kuriuos visus “dėl visako” buvau įsidėjęs tarpe savo daiktų grįždamas iš Drezdeno atgal į Žemaitiją. Taip pat savo čemodane turėjau ir Savisaugos dalinių buvusios mano vadovaujamos kuopos apvalų tarnybinį antspaudą vokiškais raidėmis. Visa tai, man atrodė, bus labai pravartu sugrįžimui atgal iš Kretingos į Drezdeną. Apšidžiaugiau pamatęs, kad šiame susirinkimo punkte, vienas iš karininkų yra kažkur gavęs rašomąją mašinėlę. Apdalinau keletą mūsųškių, mano nuomone, šiais vertingais dokumentais, ir nieko nelaukdam, pasinaudodami rašomąja mašinėle, pradėjome tuos “kelionei įsakymus” ar, ypatingus pažymėjimus, o taip pat ir vokiškų geležinkelio bilietų blankus užpildinėti kelionei atgal į Drezdeną.

Apsirūpinęs dokumentais, pradėjau žygiuoti geležinkelio stoties kryptimi. Prie įėjimo į stoties peroną, mano kelionės dokumentus patikrinęs, vokiečių žandaras pasakė, kad išvykimui reikalingas dar stoties karininko antspaudas ir net nurodė duris, kur aš galiu tą pareigūną surasti. Stoties karininkas, pasižiūrėjęs į mano “pasigamintus” dokumentus pasakė, kad jie yra tvarkoje, bet, esamoje padėtyje, išvykimui į Drezdeną ant jų dar yra reikalingas įgulos (“tvirtovės”) komendanto antspaudas, nes kiekvienas, pajėgiąs ginklą nešioti vyras yra reikalingas Kretingos gynimui. Supratęs, kad tokio antspaudu aš negaučiau ir būtų sunku tą įgulos komendantą surasti, mandagiai padėkojęs išėjau į koridorių, iš kurio vienos durys vedė į miestą, o kitos — į peroną, kuriame per durų langą pastebėjau pradedantį Klaipėdos kryptimi judėti traukinį. Instinktyviai pasukau per duris, vedančias į peroną. Jau bėgdamas prisivijau judantį traukinį ir išokau į pirmą pasitaikiusį keleivinio vagono skyrių. Keista, kad manęs niekas nesivijo, nesustabdė ir net nepaklausė parodyti kelionės dokumentų. Kažkaip nemaloniai pasijaučiau pamatęs, kad keli tame pačiame vagono sėdintieji vyrai yra “Waffen SS” kariai — esesininkai. Smagiau pasijaučiau, tik kai vienas iš esesininkų, at-

sidaręs gertuvę, visus bendrakeivius, įskaitant ir mane, pradėjo vaišinti vokišku konjaku.

Greitai pasiekėme Klaipėdos geležinkelio stotį, o sužinojęs, kad sekančio traukinio į Vakarų — Vokietijos kryptimi — reikės laukti kelias valandas, nusprendžiau pasivaikščioti mieste. Jokių kitų reikalų ar tikslu neturėdamas, sugalvojau pasižiūrėti, kaip tuo laiku atrodė Baltijos jūra. Kas žino, gal ilgokai kitos tokios progos neturėsiu, skverbėsi galvon nelinksmos mintys. Šias mano svajones ir pasivaikščiojimą nutraukė man pažįstamo veido lietuvis kareivis vokiškoje uniformoje, bet su viena tuščia rankove. Prisiminiau jo pavardę ir žinojau, kad tai yra buvęs mano kuopos vyras, buvęs sužeistas mums susidūrus su raudonaisiais partizanais dar būnant Gudijoje ar, teisingiau pasakius, buvusioje Lenkijos teritorijoje, kažkur tarp Svyrių ir Naručio ežero. Jis prašėsi manęs padėti, nes neturįs jokių tolimesnių kelionei į Vokietiją reikalingų dokumentų. Nusivedžiau šį buvusį savo pavaldinį į vokiečių komendantūrą ir įleistas pas komendantą — vokiečių Wehrmachto majorą, paaiškinau padėti ir prašiau šį vyrą prirašyti mano dokumentuose, kad jis kartu su manim keliauja kaip mano pasiuntinys.

“Herr Oberleutenant”, plačiai nusišypojęs pasakė komendantas, “tokiai padėčiai esant mes neduodame pasiuntinių net ir generolams, tačiau jūsų kareivis vistiek netinka kautynešis ir nemanau, kad turės sunkumų tolimesnėje kelionėje Vokietijon. Galų gale, kartu keliaudamas, pats galėsite paaiškinti, jeigu kas nors klausytų”, ir davė suprasti, kad mūsų pasikalbėjimas baigtas.

Dviems kartu toliau traukiniu važiuojant nebuvo taip nuobodu. Buvau nustebintas, kad pakeliui miestas, kurie grįžtant į Lietuvą dar buvo neu nukentėję, dabar jau buvo gerokai bombų apgriauti. Vienoje didesnėje geležinkelio stotyje (berods, Karaliaučiuje) atvykome jau sutemus ir turėjome laukti mums tinkančio traukinio ligi ryto, bet nuo bombų labai nukentėjusiose stoties patalpose niekaip negalėjome surasti vietos atsistoti ar bent atsistoti atsirėmus prie sienos, kad galima būtų truputį nenusūsti. Nebuvo vietos nei keliose didžiulėse traukinio laukiamose patalpose, nei koridoriuose, nes visur, net ir ant grindų, stovėjo, sėdėjo ar gulėjo uniformuoti žmonės. Nusprendę, kad didesnė galimybė susirasti poilsiui vietelę bus jieškant atskirai, išsiskyrėme, susitarę susitikti ryte,

(nukelta į virš 3 psl.)

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis
1561 Holmes Ave.
Racine, Wisc.

TREM TIES TRIMITAS

Mūsų Sąjungos garbės narys, buvęs Lietuvos Šaulių Sąjungos centro valdybos pirmininkas, Vlodo Pūtvio biografas, žymus Klaipėdos sukilimo organizatorius, šaulių atkūrimo Amerikoje branduolio vadovas ir pirmasis LŠST centro v-bos pirmininkas

Aleksandras Mantautas

1970 m. kovo mėn. 19 d. sulaukė 75 metų amžiaus.

Broliška sveikiname garbingąjį Sukaktuvininką, linkėdami geriausios sveikatos bei sėkmės gyvenime, tikėdamiesi, kad Jis dar daug metų liks aktyviųjų šaulių eilėse.

LŠST CENTRO VALDYBA

APDOVANOJIMAI

Už nuopelnus Lietuvai ir LŠST, Vasario 16-sios proga apdovanoti: šaulių žvaigždės ordinu — pask. Audronė Tamulionytė, visuomenės veikėjas Adolfas Klimas, St. Butkaus kuopos šauliai — Leonardas Šulcas ir Antanas Šiurkus. Šaulių žvaigždės medaliu — LK Mindaugo š.kp. š. Magdalena Kasperavičienė, Vytauto Didžiojo š.kp. šauliai — Kazys Bubinas, Kazė Brazienė, Valdis Džiūvė ir gen. T. Daukanto jūrų š.kp. š. Norbertas Martinkus.

Pagrindas: ŠZO Tarybos nutarimas Nr. 29/70.

Š.m. vasario mėn. Montrealyje įsteigė jūrų šaulių skyrius, kuriam vadovauja š. Juozas Zavys. Nuoširdžiai sveikiname naują jūrų šaulių vienetą ir jo steigėjus, linkėdami daug sėkmės. Gero vėjo, broliai jūrų šauliai!

Vlodo Pūtvio raštų parengimas spaudai eina prie galo. Jį atlieka Sąjungos garbės narys Aleksandras Mantautas ir š. prof. dr. Vaidievtis Mantautas. Norintieji prisidėti su garbės prumeratomis prašomi pasukbėti tai atlikti.

KĖSTUTIEČIŲ VEIKLA

Vasario mėn. 1 d. įvyko DLK Kęstučio šaulių kuopos susirinkimas, kurį atidarė kp. pirm. š. P. Petrušaitis. Jo pirmininku pakviestas š. V. Bagdonas, sekretorium — š. Ed. Shilling.

Kuopa suruošė Jonines ir Lietuvos kariuomenės šventės minėjimą. Pasirūpino, kad būtų pastatytas su iškalta šaulių ženklų akmeninis paminklas mirusiam š. Kazimierui Stolgiui, kuris neturėjo artimųjų, kas tuo pasirūpintų. Paminklas kainavo 225 dol. Visuomenė suaukojo 67 dol., o likutį padengė kuopos kasa. Paskirtos aukos: 25 dol. min. B. K. Balučio paminklui, 25 dol. "Lituanus" žurnalui, 20 dol. ALTai. Metų bėgyje sušelpo kitos lietuvių organizacijos, finansiniai remti LŠST CV darbai.

Kuopos valdybai pasiūlius, susirinkimas išrinko savanorių-kūrėją Igną Paukštelį ir vieną iš kuopos steigėjų bei ilgametį CV narį Kazį Žilėną — kuopos garbės šauliais.

Kuopos pirmininku perrinktas š. P. Petrušaitis. Kiti valdybos nariai: š. V. Bagdonas—vicepirm., š. Z. Lukauskas—sekr., š. Vl. Vilcinas—įzd. ir š. St. Petrušaitienė—narė; š. V. Samuilionis pakviestas sportinio šaudymo vadovu.

Į kontrolės komisiją išrinkti šauliai: M. Tamulėnas, Ant. Mikus ir Ig. Paukštelis.

Į garbės teismą šauliai: P. Klei-notas, Adolf. Vadeiša ir Leona Juškienė.

Po susirinkimo įvyko vaisės, kurias paruošė sesės šaulės.

P. P.

PAVYZDINGĄ ŠAULĘ AMŽINYBĖN PALYDĖJUS

Vasario 9 d., Port Credit lietuvių kapinėse, dalyvaujant gausiam būriui lietuvių, buvo palaidota brangi tautietė, šaulė a. a. Stasė Šukaitienė-Vaitkutė. Prie kapo atsisveikinimo kalbas pasakė Kanados šaulių rinktinės pirm. St. Jokubaitis ir Delhi šaulių kuopos pirm. St. Jokubickas. Hamiltono DLK Algirdo šaulių kuopa jai suruošė įspūdingas, šauliškas laidotuves. A. a. St. Šukaitienės netekimas buvo skaudus įvykis visiems Hamiltono lietuviams, nes velionė buvo viena iš tų, kurią beveik visi pažino. Pažino ją kaip nepaprasto nuoširdumo moterį, veiklią DLK Algirdo kuopos šaulę, uolią Aušros Vartų parap. choristę, dirbusią lietuvių dramos mėgėjų būrely ir nesigailėjusią paaukoti savo darbo ir geros šeiminkės talento ruošiant parapijos parengimus, šeimos šventes ir kitokius lietuvių subuvimus.

Velionė buvo kilusi iš Raseinių apskr., gimusi 1903 m. kovo 13 d.

Šimkaičiuose. Vaikystę praleido pas tėvus ūkyje, vėliau gyveno pas savo brolių advokatą Kretingoje ir Palangoje. Grįžusi į Šimkaičius aplankyti savo tėviškės, susipažino su ten į miestelį naujai atkeltu valdininku A. Šukaičiu, už kurio neužilgo ir ištėkėjo. Vyro tarnybos vietai keičiantis, teko jai gyventi Jurbarke, Raudonėje, Šiluvoje, Vilniuje. Būdama didelė choro entuziastė, kur tik persikėlus, visur įsijungdavo į vietos choras. Vilniuje teko jai giedoti ir muz. St. So-deikos ved. katedros chore. Ji yra pasakojus, kaip atgavus Vilnių ir tuo metu vykstant kovai dėl bažnyčių sulietuvinimo, ji eidavusi sekmadieniais giedoti iš vienos bažnyčios į kitą, kad tuo būdu visiems padarius įspūdį, kad lietuviškai kalbantys užpildo visas bažnyčias. Vilniuje gyvenant užtiko juos ir pirmoji bolševikų okupacija, kur jos vyras komunistinės valdžios buvo suimtas ir pasodintas į kalėjimą. Susiradus sau darbą valstybės teatre, ji pasiliko gyventi Vilniuje, dėdama visokias pastangas išlaisvinti savo vyrą. Tik kilus rusų-vokiečių karui vyras per stebuklą išėjo į laisvę. Buvo surasti sąrašai, kur ir ji pati jau buvo įtraukta į išvežamųjų sąrašus.

1934 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. 11 rinktinei a.a. St. Šukaitienė buvo priimta į 4-tą Jurbarko šaulių būrį. Nuo tada tapusi šaule, ji ta dvasia gyveno ligi pat savo mirties. Ji

A.a. Stasė Šukaitienė-Vaitkutė, Lie-tuvoje, šaulės uniformoje.

nebuvo šaulė tik sąrašuose, bet buvo aktyvi tos organizacijos narė. 1938 m., švenčiant mūsų nepriklausomos valstybės 20 metų sukaktį, velionė už savo šaulišką veiklą buvo apdovano-ta medaliu. Tą medalį ji buvo atsivežus ir į tremtį. Pradėjus Hamiltone organizuotis Lietuvos buvusiems šau-liams, ji aktyviai prie to prisideda. 1967 m. sausio mėn. čia įsteigus DLK Algirdo šaulių kuopą, ji pasiima va-dovauti tos kuopos moterų skyriui. Kai reikėjo šventinti kuopos vėliavą,

ne kas kitas iš Hamiltono, bet ji bu-vo pakviesta būti tos vėliavos krikš-tamote. Šaulių suvažiavimuose ir šventėse visi yra buvę jos paruošimų pavalgydinti ir pasotinti.

Tremties gyvenimą ji pradėjo kaip ir daugumas mūsų. Bolševikų siau-bui vėl sugrįžtant, 1944 m. rudenį ji su savo vyru ir sūnum iš Jurbarko laivu išplaukė į Vokietiją. Rytprū-siuose teko jiems patirti daug siau-bingų bombardavimų ir vėliau var-gingo bėgimo. Karui pasibaigus, apsi-stojo Britų zonoje, Glückstadto mie-ste, kur tada steigėsi lietuvių stovyk-la. Atsiradus galimybei išemigruoti į Angliją, 1947 m. jie išvyksta ten ir išgyvena virš trijų metų. Gyvenant Anglijoje, jos gyvenime įvyko didelis lūžis: iš staigiai pajudėjusio sunkve-žimio iškrito ir mirtinai užsimušė jų venintelis sūnus Gediminas, 20 metų amžiaus, buvęs Pinnebergo Pabaltie-čių universiteto studentas. Šitas įvy-kis visam laikui palaužė jos dvasią ir sveikatą.

Giminių iškviesti į Kanadą, jie at-vyksta ir apsigyvena Hamiltone. Čia tuoj ji įsijungia į lietuvišką darbą: įstoja į besikuriantį A.V. parapijos chorą, kurį laiką dirba dramos mėgė-jų būrely, o įsikūrus šaulių kuopai, su savo vyru Ant. Šukaičiu visą savo dėmesį paskiria šaulių veiklai. Nesie-kė ji čia turtų, tad, ką turėjo, nebu-vo jai sunku dalintis su kitais.

K. Mileris

Detroitė, šv. Petro bažnyčios Lietuvių Moterų s-ga suruošė įspūdingą Vasario 16 minėjimą, 1970 m. vasa-rio mėn. 15 d., parapijos salėje. Lietuvos Nepriklausomybės šventės proga, LŠST šaulių žvaigždės ordino taryba, Gabijos tunto paskautininkę Audronę Tamulionytę (kair.) apdovanojo šaulių žvaigžde. Į deš.: Jo-nas Butkys, Vincas Tamošiūnas ir Marijonas Šnapštyš.

Nuotrauka K. Sragausko

Redaguoja K. KODATIENĖ, 9225 Carlyle Ave., Surfside, Fla. 33154

Pavasaris širdyje

*Kai Kristus kelias,
Gamta nubunda —
Stipriau pajuntu —
Tėviškės skundą.*

Jaunas, gyvybingas, daug atnešantis, dar daugiau žadantis pavasaris atskrido, atplasnojo kartu su Kristaus Prisikėlimo švente — Velykomis.

Prašykime Augščiausiojo suteikti jėgų, kad ir mes po žiemos sustingimo ir jos rūpesčių prisikelti galėtume. Mus džiugina prasikalantis žalsvas daigelis, norįs kuo daugiau būti gamtoje, visa kuo džiaugtis ir pilnai savo širdyje pavasarį išgyventi.

Vyresnieji esame daug ko nustoję ir dar daugiau išgyvenę, kad ir pavasario auksiniais spinduliais nuskaidrintose dienose, pūstelėjęs vėjelis mums atneša tėviškės skundą. Mus apima begalinis noras dirbti, aukotis dėl savo tautos, tėvynės ir jos laisvės. Laimingi priklausą šaulių šeimai ir turį idealą "Nepriklausomai Lietuvai".

Iš praeities tavo sūnūs
Te stiprybę semia.

Šaulių S-ga remiasi praeitimi. Buvusiomis lietuviškomis tradicijomis, papročiais grindžia savo veiklą. Sėkmė lydi darbą. Šaulių ir vienetų skaičius kaskart auga ir veikla stiprėja. Daug prisidedate prie to ir jūs, sesės, savo skaidria darbo nuotaika, moterišku švelnumu, darbštumu ir šaulišku atsparumu.

Šiame numeryje ir ateityje stengsimės "Šaulės Tremtyje" puslapius paįvairinti nuotraukomis ir straipsneliais iš buvusios veiklos Lietuvoje. Labiau jusdamos buvusį Šaulių S-gos pulsą Nepr. Lietuvoje, būsime ideologiniai stipresnės ir dabartinėje veikloje. Mūsų noras, kad ir jaunosios šaulių eilėna atėjusios sesės S-gos pirmtakūnų pramintomis pėdomis žengtų.

Pavasariniam S-gos suvažiavime lauksime kuo gausesnio skaičiaus sesių atstovių iš visų vietovių.

Težydi pavasaris jūsų širdyje
Ir lydi džiaugsmas šauliškoje veikloje.

Jūsų

K. Kodatienė

AMERIKOS MOTERŲ ŠAULIŲ UNIFORMA

Dviejų dalių kostiumėlis ir balta bliuskutė su tautine visam daliniui vienoda juoste.

Prie kostiumėlio nešiojama pilotinė kepuraitė ir baltos pirštinės.

Kostiumėlis ir kepuraitė visoms — mėlynos spalvos, dalinio pasirinktos rūšies medžiagos.

Kostiumėlis: švarkas ir sijonas toks pat kaip ir Kanados moterų šaulių uniforma (žiūrėti "Šaulė Tremtyje" vasario mėn.) su sekantiom pastabom.

1. Vieton kišenių gali būti ir atlapėliai viršuje ir apačioje, arba tik apačioje. Atlapėlių bei kišenių skaičius viso dalinio vienodas.

2. Pilotinės kepuraitės apvadas, taip pat ir visos sagos auksinės spalvos.

Ši uniforma kovo 5 d. S-gos Pirmininko patvirtinta ir visų dalinių šaulės gali įsigyti. Uniformų vienuodumui, patartina susirasti vieną siuvėją.

Moterų šaulių ženklai Nešiojami Prie Uniformos

Visos šaulės moterys, kaip ir vyrai prie uniformos nešioja ženklus.

1. Šaulio-ės ženklas — auksinės spalvos, dedamas kairėje pusėje žemiau atlapėlio.

2. Garbės ženklų beretės dedamos kairėje pusėje virš atlapėlio.

3. Žvaigždutės — pažymėti užimamai vietai, dedamos dešinėje pusėje virš atlapėlio.

4. Juostelės — pažymėti šaulių eilėse išbūtam laikui — dėvimos ant dešinės rankovės.

Visi ženklai gaunami Centro Valdybos tiekimo skyriuje.

Garbingo Jubilėjaus Sulaukus

Šaulių S-gos garbės nariui, buv. I-jam Tremtyje S-gos pirmininkui Aleksandrui Mantautui š. m. kovo 19 d. sulaukus 75 metų, nuoširdžiai sveikiname mieląjį Brolių ir jo žmoną, sesę Sofiją, S-gos garbės narę ir buv. moterų šaulių pirmininkę Lietuvoje ir Tremtyje.

Linkime abiem geriausios sveikatos ir Dievo palaimos, dar daug metų drauge žengti šaulišku - lietuvišku keliu, būnant naudingiems savo tautai.

Moterų šaulių vadovė
ir visos šaulės

Telšių šaulių kuopos choras, 1932 m.

Telšių šaulių moterų kuopa 1933 m. Viduryje (4-ta iš k.) su languota suknele sėdi Stasė Vilimavičienė, tuo metu buv. Telšių moterų šaulių kuopos vadė, kuri 1941 m., kartu su šeima, pirmuoju transportu, buvo bolševikų išvežta į Sibirą. Iš kairės (II eilėje) pirmoji stovi J. Sasnauskienė, kuri nuo pat jaunystės priklauso S-gai ir dabar yra aktyvi Čikagos šaulė. ♡

LIETUVIAI KARIAI! laisvajame pasaulyje

Iš mūsų tarpo atsiskyrė šie lietuviai kariai: vasario mėn. 2 d. mirė kpt. Juozas Radžiūnas, sulaukęs 70 m., kadangi buvo vienišas, tai laidotuvmis rūpinosi M. Rakauskas. Dr. Petras švambaris, buvęs Lietuvos karo veterinarijos gydytojas, mirė sausio 8 d. Vienoje, Austrijoje. Amerikos aviacijos ltn. K. Richteris tragiškai žuvo, liko žmona Gaja su sūnumi. Lietuvoje mirė Kazys Vadapolas, ilgus metus buvo basikuriančios Lietuvos kariuomenės Biržų apskr. komendantu, sulaukęs 70 m.

— Sgt. Richardas Daukus, kurio tėveliai gyvena prie Čikagos, pasižymėjo P. Vietname ir buvo apdovanotas Bronzos žvaigždės medaliu. Jis su kitais kariais vienoje misijoje sugavo 15 komunistų ir gyvus su svarbiais planais pristatė į štabą.

— Melburno, Australijoje, lietuviai išlydėjo tris jaunus vyrus į Australijos kariuomenę: dr. L. Dziuką, gimn. mokyt. Joną Miliūną ir Joną Verbylą.

Raimundas Kazlas, kilęs iš Čikagos, yra P. Vietname malūnsparnio šoferiu, Pleiku bazėje. Jam dažnai tenka skraidyti į įvairias kautynių vietas. Velykų atostogoms išvyksta į Australiją ir Japoniją.

— Kpt. Romas Kankus pasižymėjo nepaprastu narsumu P. Vietname. Nebodamas priešų kulų, jis su malūnsparniu pristatinėjo į frontą amuniciją. Dėka to, priešas buvo sumuš-

tas. 9 pėst. divizijos vadovybė įteikė jam augščiausią Bronzinės žvaigždės medalį, Lakūno Kryžių ir medalį. Aviacijos laikraštis pažymėjo, kad R. Kankus šiuos žyminis užsipelnė savo didvyriškumu.

— Algis Ratnikas, kilęs iš Detroito, dabar atlieka karinę prievolę Fort Knox, Ky. Jis buvo pavojingai susirgęs, bet dėka geros priežiūros greitai pasveiko.

— Serž. Leonardas Kardelis, kilęs iš Oaklawn, Ill., kurį metų išbuvęs V. Vokietijoje, dabar pateko į P. Vietnamą ir čia pasižymėjo tarnyboje. Jis yra atžymėtas specialiu medaliu. Sėkmės jam ten kovoti!

— Dr. Valerija Raulinaitienė, Vėteranų ligoninės, Downey, Ill., vedėja, buvo apdovanota valstybine Moterų premija už gerą vadovavimą. Ligoninė yra 2,487 kariai. Jos vyras Viktoras darbuojasi Great Lakes Naval Training centre.

— Andrius Vitkauskas, neseniai sukūrė lietuvišką šeimos židinį su Zita Juraityte. Ji tęs mokslą Ill. universitete, o Andrius išvyko karinės prievolės atlikti.

— Alfredas Virkutis tarnauja Kanados kariuomenėje, Calgary, Alta. Nuo vasario 1 d. buvo perkeltas į Winnipegą karinę bazę.

— Worchesteryje, Mass., lietuvių veteranų posto valdyba išrinkta šioms metams iš vado W. J. Kvara-

ciejus, Ant. Trumpaičio, Vinco Blumo, R. Puišio, D. Letuko, J. Morakūno, G. Trumpaičio, J. Šarkaus ir k

— Jonas Vyšniauskas, gyv. Clevelande, P. Vietname karo dalyvis, sunkiai buvo sužeistas. Dabar dirba prekybos srityje ir studijuoja universitete, neseniai sukūrė šeimą.

— Osaka, Japonijoje, mirė sunkiai sužeistas Vietname lietuvis karys pfc. James Sachschikas, kilęs iš Dalton, Ill. Jis mirė vasario 24 d., sulaukęs vos 20 metų. Jo tėveliams, Fred ir Rose Vaičulis ir kitiems giminėms giliaus'a užuojauta!

Leitenantas (jg) Voldemaras Strazdas, atitarnavęs JAV karo laivyne, laimingai grįžo iš Tolimųjų Rytų ir yra paleistas atsargon.

Voldemaras yra baigęs Ročesterio universitetą psichologijos ir ekonomijos bakalauro laipsniu.

Be to, jis baigė laivyno mokyklą Pensakoloje, Fla., ir Laivyno Teisės mokyklą, New Port, R. I. Jis buvo priskirtas prie USS Eexar laivo teisiniu patarėju, dalyvavo Mekongo Deltos valymo operacijose, vėliau instruktavo korėjiečių specialų apmokymą. Voldemaras yra apdovanotas trimis atžymėjimais.

Jis turėjo progos aplankyti ir susipažinti su įdomiomis Tolimųjų Rytų vietomis Japonijoje, Korėjoje, Filipinuose ir Tailande ir būti Bankoke, Singapūre, Hong Konge, Okinavoje ir, žinoma, gražiuosiuose Havajuose.

Voldemaras yra atsargos kapitono Zigmo Strazdo ir Martos jaunesnysis sūnus, iš Hartford, Conn.

A † A VANDAI POPELIUČKIENEI

mirus, reiškiamo gilią užuojautą jos giminėms ir pažįstamiems ir kartu liūdime

Liucija ir Antanas Sperauskai, Elena Bielkevičienė, Stefanija Skučienė ir šeima, Genovaitė Baniėnė, T. ir J. šlepečiai, Liucija ir Vytautas Česnai, Victorija Savickienė, Elena ir Jonas Žukai, Irena Banaitienė, Ona Jurskienė su šeima, Sofija Kraunaitis-Zagorski, M. Bulvičienė, Malvina ir Jonas Klivečakai

— Esant blogam orui ir matomumui, oro tiekimas sustoja. 1934 m. gruodžio mėn., vokiečių priešpuolio metu, Belgijoje, Bastogne apsupime, dėl blogų oro sąlygų amerikiečiai virš dviejų savaitių negalėjo pristatyti reikmenų oru, 18,000 vyrų apsuptai 101 divizijai, kurią vokiečiai būtų sunaikinę, ir tik 1945 m. sausio pradžioje (3 d.) sustojus stipriam snigimui, prasidėjo tiekimas. Technologijai pažengus, šiuo metu amerikiečiai pritaikė bepilotinį tiekimą, valdomą iš didesnių atstumų radio bangų pagalba. Tai maži lėktuvai, didelio lankstumo, galės pakelti virš pusės tonos krūvio — nunešti reikiamam vieton kaitaliodami skridimo kryptį ir augštį, išmesti krūvį ir grįžti atgal. Šie lėktuvai numatomi panaudoti dūminėm uždangom paleisti, tiesiti laidus ir kit. Manoma bus galima išbulinti iki tokio laipsnio, kad galės nusileisti į pavojingas vietas ir net paimti sužeistuosius.

— The Singer Co. pagamino 279 m m skystu kuru varomą raketą, kurią galės iššauti iš to paties kalibro gaubicų. Raketa bus valdoma skridimo metu nuo žemės. Bandymai atlikti sėkmingai.

— Daromį bandymai sumažinti helikopterių garsą skridimo metu. Amerikiečių laivyne naudojamam helikopterui SH-3 pritaikius duslintuvus ir padidinus propelerių menčių skaičių, atsiektą gerų duomenų.

— Vakarų Vokietija šiuo metu Baltijos jūroje, pakrančių apsaugai, turi 11 povandeninių 450 to. laivų. Gynybos ministerija paskelbė užsakyti 12 naujų to paties tipo povandeninių laivų, kuriuos statysis patys vokiečiai. Visi 12 laivų iki 1973 m. bus pakrančių apsaugos tarnyboje Baltijos jūroje.

— Amerikiečiai pradėjo gaminti tiekimo ir gelbėjimo tipo trimotorius helikopterius S-65, kurie galės pakelti trijų tonų krovinį ir veikti 250 mylių spinduliu. Skridimo greitis apie 350 mazgų. Helikopteris turės gelbėjimo įrengimus — paimti nuo žemės sužeistus, nenusileidus.

Numatomas bandyti tokio paties tipo helikopteris 8 ir pusės tonos kėlimo galios, veikimo spinduliu 400 mylių, skridimo greičio virš 350 mazgų. Šio tipo helikopteriumi reikėtų apie 1000 pėdų kilimo tako, kylant su plnu krūviu.

S-65 turi normalius helikopterio sparnus virš liemens ir du šoninius sparnus, panašiai kaip normalaus lėktuvo, prie kurių įmontuoti po vieną variklį su propeleriu iš abiejų liemens pusių. Šoniniai varikliai tarnauja horizontaliniam judėsiui, ma-lūnsparnio tipo propeleriai virš liemens — kilimui ir laikymuisi ore, paimant krovinį nuo žemės.

— Amerikiečių armijos ginklavimam numatoma įvesti 40 mm granatų — minų svaidytoją. Vamzdis, su svaidymo mechanizmu pritaisytas ant lengvo trikojo, arba pritaikytas vežime — šarvuotyje, arba šaudoma nuo peties. Iš kairės pridedamas 12 raketų sandėlis, kurį iššaudžius galima vėl prikrauti 40 m raketomis. Granatsvaidis gali šaudyti pavieniai ir automatiškai.

— Amerikiečių bazės Turkijoje prie Trabzo ir Samsun nuo 1970 metų birželio 30 dienos bus evakuotos ir perleistos su įrengimais turkams.

— Vakarų Vokietijos gynybos ministerija užsakė 120 trumpų atstumų tiekimo lėktuvų, kurie bus gaminami Vakarų Vokietijoje. Dvimotoriai lėktuvai galės pakelti 12 tonų krūvio. Žemės pajėgoms teks 100 lėktuvų, laivynui skirta 20.

— Žiniomis iš Indijos, kiniečiai įsteigė partizanų mokyklą Rytiniame Pakistane. Bus paruošiamos dvi laidos metuose. Vienoje mokykloje bus ruošiami vadai — karininkai iš Pakistano reguliarios armijos, kitoje — kovotojai - vadai ir kareiviai; į ant-rąją mokyklą bus priimami kariai iš armijos ir savanoriai civiliai.

— Norvegijos krašto gynyba persiorganizavo į du atskirus rajonus: pietinį ir šiaurinį, kurie galės būti sujungti tik operacijoms. Pietinis rajonas susidės iš 10 pulkų ir šiaurinis iš 4.

— Britai bando Skorpion tipo lengvą kautynių tanką, su 76 m m pabūkle bokšte, 360 laipsnių šaudymo lauku. Naujas tipas ypatingas tuo, kad išskyrus šarvus, visas bus pagamintas iš aliuminijaus. Dėl savo paslankumo ir lengvumo, bus tinkamas staigiems veiksmams ir vidaus apsaugos (užnugario) reikalams.

— Australija sudarė sutartį su N. Zelandija bendrai gynybai. Pirmoje eilėje numatoma pasidalinti ginklavimosi priemonėm, vėliau savitarpine karine pagalba, įeinančia į bendrą abiejų šalių gynybos planą.

— Prancūzai išbandė 13 tonų tan-

ką — amfibiją, ginkluotą 12.7 m m kulkosvaidžiu, kuris normaliu keliu pasiekia 40 mylių per valandą greitį. Bandomas keturių su puse tonos šarvuotas vežimas skirtas žvalgymui. Dviejų vyrų įgula, ginkluotas dviem 7,62 m m kulkosvaidžiais ir keturiomis S-11 prieštankinėmis raketomis.

— 1969 m. spalio mėn. rusai susprogdino po žeme 20 kilotonų branduolinės energijos bombą. Tai 76 bandymas nuo 1963 metų, kai buvo susitarta su amerikiečiais nesprogdinti atmosferoje. Tuo pačiu metu Kazachstane jie atliko eilę bandymų su priešraketinėm Galosh raketom.

— 1969 m. Sovietų Rusija pailgino savo geležinkelius 300 mylių, iš kurių 230 mylių dviejų bėgių. Elektrifikavo 900 mylių. Pagamino 56,000 vagonų, 535 Diesel motorinius garvežius ir 450 elektrinių garvežių. Kietu grindiniu kelių pravesta apie 9000 mylių. Pagaminta 500,000 sunkvežimių ir apie 800,000 automobilių.

— NATO laivynas apginkluotas radaru valdomom Sparrow raketom, kurias gamina amerikiečiai.

ĮDOMYBĖS VIETNAMO KARE

Nepersenai teko užtikti laikraštyje įdomių, žurnalistų išknaisiotų žinių, apie Khe Sanh kautynes. Tai nedidelis menkas postas Pietų Vietnamo šiaurės vakarų kampe. Mūšiai truko 1968 m. pirmoje pusėje 77 dienas. Tuometinis prezidentas Johnsonas pareikalavo iš karo vadovybės raštiškos garantijos, kad šis postas bus apgintas. Jis gavo ir garantiją ir laimėjimą. Laimėjimas buvo triumfas galingos oro jėgos ir palyginamai mažo marinių skaičiaus derinio. Šių metų sausio mėnesio pabaigoje marinių korpo vadovybė išsiuntinėjo smulkiai aprašytą 26-to marinių pulko parodytą heroizmą. Khe Sanh apgūlimas buvo priežastis daug aštrių ginčų, čia, Amerikoje. Dėl šio nuošalaus posto išlaikymo karštis padidėjo tiek, kad net vienas prieš karą nusiteikęs žymus de-

mokratas laikraščių leidėjams išsiuntė tokius pareiškimus: "Oro jėga postė neišgelbės. Mes neturime aukoti mūsų narsių vyrų generolų kvailumui ar prezidento užsispyrimui".

Khe Sanh įvykių pradžia reikia skaityti 1967 m., kai partizaninio karo ekspertai iš Kubos, Kinijos, Lenkijos ir Rusijos buvo sukviesti į Hanoi įvertinti karo stovį ir numatyti perspektyvas ateičiai. Užtruko net keturi mėnesiai iki ši grupė galėjo duoti pranešimą dar tuomet buvusiam gyvam Ho Chi Minh ir generolui Vo Ngyem Giap, kariniam viršininkui. Partizaninio karo ekspertai siūlė tuojau tartis dėl talkos, kaip pagrindą turint galvoje koalinę vyriausybę Saigone. Ekspertų nuomone, Hanoi karo negalės laimėti, kadangi amerikiečiai pietų Vietnamui duoda didžiulę paramą. Generolas Giapas sušaukė karo tarybą apsprasstyti pasiūlymą. Pasiūlymas buvo atmestas. Pasėkoje to 1968 m. buvo suorganizuota, taip vadinama, Tet ofenzyva. Iš šios ofenzyvos buvo tikėtasi turėti panašias pasekmes, kaip prieš keturiolika metų prieš prancūzus ties Dien-Bien Phu. Giapas, kaip geras psichologas, sekė įvykius J. Amerikos Valstybėse. Jis buvo įsitikinęs, kad jeigu jis duos vieną skaudų smūgį Amerikos jėgoms, tuomet publikos pritarimas prezidentui Johnsonui labai sumažės, ir Amerika turės pasitraukti. Giapas nustojo prie Dien Phu keturis kartus daugiau žmonių, kaip kad prancūzai, bet kautynes laimėjo. Dabar jis nusprendė Dien Bien Phu kautynių taktiką pakartoti prieš amerikiečius. Šiems spąstams buvo parinktas Khe Sanh punktas. Pilnas planavimo vaizdas paaiškėjo jau mūšiams pasibaigus. Manoma, kad pats Giapas savo lauko būstinę irgi turėjo kur tai netoli Khe Sanh. Iš čia jis vadovavo visai Tet ofenzyvai. Vyriausia būstinė oro žvalgybos buvo susekta ir nuolat bombarduota. Yra žinoma, kad komunistų centralizuota vadovavimo kontrolė buvo nutraukta net septynioms dienoms ir tas, savaime aišku, turėjo įtakos kautynėms.

Amerikos žvalgyba 1937 m. gale, iš turimų davinių, sprendė, kad yra ruošiamas kas svarbaus. Spalio mėnesio pabaigoje municijos transportai iš Rusijos per Haiphongo uostą buvo didesni, kaip bet kada anksčiau. Maždaug gruodžio mėnesyje gen. Westmorelandas žinojo, kad jis turi prieš akis ruošiamą didžiausią priešo operaciją. Hanoi radijo propaganda pradėjo minėti apie Dien Bien Phu pakartojimą. Gandų malūnai skleidė šias žinias per gyventojus. Komunistų karinės jėgos sutelkimas Khe Sanh apylinkėse atrodė neproporcingai didelis, turint galvoje tokį

nedidelės svarbos postą. Jeigu Hanoi nebūtų čia sukonzentravęs tiek jėgų ir išpūtęs šio punkto svarbą, amerikiečiai visai būtų negalvoję, kad postas yra vertas ginti. Giapas turėjo intenciją šiame rajone pririšti kiek galima daugiau amerikiečių jėgų, kad miestai ir tirščiam apgyventos vietovės liktų mažiau ginamos. Gen. Westmorelandas nusprendė postą ginti mažomis jėgomis ir pririšti kiek galima daugiau priešų jėgų, kurios, kitu atveju, būtų laisvos veržtis į apgyventas pajūrio vietas. Šausio mėnesio pabaigoje prie Khe Sanh buvo sutelktos tokios jėgos: Trys batalionai 26-to marinių pulko, vienas batalionas 9-to marinių pulko ir vienas batalionas vietnamiečių. Apart šiek tiek artilerijos ir specialiųjų dalinių, gynėjai turėjo gavę iš Armijos dar ir 16 175 mm pabūklų. Prieš šią grupę stovėjo dvi šiaurės Vietnamo divizijos: 325 C divizija ir garsioji 30-ta divizija, kuri dalyvavo Dien Bien mūšiuose. Priešo jėgos atkirto visus priėjimus ir gynėjų aprūpinimas buvo galimas tik oro keliu. Gen. Westmorelandas šio rajono gynybą pavedė savo pavaduotojui generolui William W. Momyer. Pirmą kartą šiam kare visos oro jėgos buvo sukonzentruotos vienoje vadovybėje. Septintoji aviacijos grupė, stragingės oro komandos milžiniški B-52 bombonešiai, laivyno lėktuvnešių oro grupės ir marinių oro daliniai. Artimai stebint pačiam gen. Westmorelandui, gen. Momyer turėjo pilną laisvę naudoti šias oro jėgas žvalgybai, aprūpinimui šaudmenimis ir maistui ir priešų naikinimui.

Oras buvo baisus: elininis liūčių periodas. Žemi dabesys, vėjas, lietus ir migla slėpė priešų operacijas. Marinai turėjo žinoti taikinius, kad jų ginklų ugnis būtų efektyvi. Taikiniai jiems buvo nurodyti būdu, kuris niekad anksčiau nebuvo panaudotas. Ar viskas dar žinoma ir šiaandien, tai karinė paslaptis. Buvo panaudotas specialus foto aparatas, kuris faktinai buvo darytas žemės satelitams. Šis aparatas, naudojant specialų spalvotą filmą, buvo įmontuotas į dvimotorinį sprausminį žvalgybinį lėktuvą ir per septynias dienas darė Khe Sanh rajono nuotraukas 40 kilometrų diametru. Šios nuotraukos buvo tokios aiškios, kad galima buvo nustatyti, kaip augštai yra iškirsti krūmai, ar koks yra žolės augštis. 90 ekspertų, iš bazių aplink pasaulį, suskrido į Saigono 12-tąjį žvalgybos centrą smulkiam nuotraukų aiškinimui. 7-toji oro grupė atsiuntė 50 patyrusių karininkų į marinių štabą Da Nang rajone apklausinti balaisivius. Galų gale rezultatai buvo pasiekti. Vienas šiaurės Vietnamo armijos kapitonas išdėstė ge-

nerolo Giapo planą. Amerikos žvalgyba dabar buvo pajėgi nustatyti sandėlių ir vadoviečių vietas. Kelių dienų bėgyje žvalgyba nustatė, kur randasi sutelktų dviejų divizijų 70 proc. dalinių, net iki skyriaus sudėties imamai, kurie supo Khe Sanh. Priešas naudojo tą pačią požeminių tunelių taktiką, kuri buvo naudota puolant Dien Bien Phu.

Keturi komandavimo postai įrengti transporto C-130 lėktuvuose be pertraukos kontroliavo 600 lėktuvų veiksmus. B-52 bombonešiai bombardavo mažesniame, kaip kilometras atstume nuo gynėjų pozicijų. Turint galvoje bombardavimo augštį, šis atstumas yra pavojingai mažas. Lėktuvai naikintojai šaudė kulkosvaizdžiais ir raketomis prie pat spygliuotų viejų linijos.

Kad sutrukdytų tiekimą, priešas naudojo sunkius priešlėktuvinius pabūklus. Tokių ugnies taškų buvo apie 30-40, bet beveik visi jie būdavo sunaikinami, kai tik jų vieta būdavo nustatoma.

Iki kautynių pabaigos buvo išmesta 103,000 tonų bombų 5-kių kvadratinų kilometrų plote. Gynėjai iš viso iššovė apie 150,000 sviedinių. Buvo dienų, kai priešas paleisdavo iki 1300 sviedinių. Giapo planas neišsipildė. Jis čia pradžioje dvi divizijas. Apytikriais duomenimis žuvusių buvo nuo 18 iki 25 tūkstančių. Gynėjų nuostoliai: 199 užmušti ir 830 sužeisti.

Hanoi po to niekuomet nepajėgė pakartoti tokio masto puolimo, bet yra davinių manyti, kad jie dar mėgins.

Kazys U.

ORKESTRAS AR PLOKŠTELIŲ MUZIKA ?

Š. m. vasario 8 d. Bostono LVS Ramovė turėjo savo metinį narių susirinkimą.

Skyriaus valdyba, be kitko, padarė savo veiklos pranešimą apie kariuomenės šventės atsikūrimo parengimą. Po pranešimo buvo diskusijos. Vienas narių — dalyvių pastebėjo, kad parengimas buvo gražus, bet jį kiek silpnino, kad linksmoje dalyje vietoj orkestro buvo plokštelių muzika, kuri menkino nuotaiką. Nereikėtų tokioje tautos iškiloje šventėje stengtis taupyti nuotaikų sąskaiton, tuo labiau, kad skyrius turi santsaupy. Valdybos pirmininkas į tai paaiškino, kad orkestras daras triukšmą, kad net sienos dreba, tuo tarpu plokštelių muzika buvusi graži, švelni, maloni, ir dėl to dar buvę sutaupyta pinigų. Kitas narys dalyvis pastebėjo: reikiąs ne savo nuomonę, bet minėjimo dalyvių: buvę pasigesta geresnės muzikos.

Dalyvis

KARIUOMENĖS ATKŪRIMO MINĖJIMAS PHILADELPHIJOJE

Philadelphijos ramovėnai, Kariuomenės šventei pradėjo ruošti anksti. 1969 m. rugpjūčio 17 d., skyriaus valdyba sudarė planą šventės pravedimui ir valdybos nariai pasiskirstė pareigomis kas ir ką atliks.

Neoficialiai buvo sužinota, kad p. Jurskių šeima, a.a. inž. plk. lt. Alfonso Jurskio atminimui, kariuomenės atkūrimo minėjimo proga, įteiks Ramovės skyriui vėliavą. Skyriaus valdyba todėl aptarė vėliavos įvesdinimo iškilmes.

Vėliavos krikšto tėvais buvo numatyta kviesti Vyčio Kryžiaus kavaliierių, savanorių-kūrėją plk. Vincą Šaudzį ir p. Juzę Augaitytę; prof. dr. Joną Puziną ir p. Sniegą Jurskytę; Vyčio Kryžiaus kavaliierių, savanorių-kūrėją, Lietuvos Laisvės Kovų Karo Invalidų sąjungos pirmininką viršila Bronių Tvarkūną ir p. Bronę Impolėnienę; vėliavos krikšto metrikos akto projektą paruoš Antanas Impolėnas.

Vėliavą pašventinti buvo pakviestas šv. Andriejaus parapijos klebonas kun. Jurgis Degutis; iškilmingas pamaldas laikyti — kun. Kajetonas Sakalauskas.

Lapkričio 15 dieną, skyriaus pirmininkas Juozas Česonis kalbėjo per Bendruomenės Balsą į Philadelphijos lietuvių visuomenę. Tą pačią dieną, vakare įvyko Lietuvos Ginkluotų Jėgų atkūrimo 51 metų sukakties minėjimas šv. Andriejaus parapijos salėje.

Minėjimą pradėjo skyriaus pirm. Juozas Česonis. Pradedant minėjimą Sniega Jurskytė įnešė į salę ramovėnų vėliavą. Ona šalčiūnienė sugiedojo Amerikos himną. Po himno, Sniega Jurskytė, visos p. Jurskių šeimos vardu, savo tėvelio a.a. inž. plk. lt. Alfonso Jurskio atminimui, vėliavą įteikė skyriaus pirm. J. Česoniiui. Pirmininkas pakvietė krikšto tėvus ir kun. Degutį pašventinti vėliavą. Pašventinus vėliavą, krikšto tėvai, kun. Degutis ir visa valdyba (Juozas Česonis, Adomas Šparkevičius, Antanas Impolėnas, Antanas Rukšys, Kazimieras Špakauskas) pasirašė vėliavos krikšto aktą. Pasirašius aktą, pirmininkas paprašė prof. dr. Joną Puziną perskaityti vėliavos krikšto aktą. Vėliavai duotas "Inž. plk. lt. Alfonso Jurskio" vardas už jo nuopelnus Lietuvoje ir įsteigiant Ramovės Philadelphijos skyrių, kurio ilgamečiu pirmininku jis buvo.

Vėliavos krikšto Aktas

"1969 metų lapkričio mėn. 15 dieną, Philadelphijoje, šv. Andriejaus parapijos salėje, 19-ji ir Wallace gatvių kampas, minint atkurto Lietu-

Prof. dr. Jonas Puzinas skaito vėliavos krikšto aktą. Iš k. į d.: Juzė Augaitytė ir plk. Vincas Šaudzis, Bronė Impolėnienė ir viršila Bronius Tvarkūnas, Sniega Jurskytė ir prof. dr. Jonas Puzinas.

vos Kariuomenės 51 metų sukaktį, iškilmingai pašventinta Philadelphijos ramovėnų vėliava, kurią įteikė p. Sniega Jurskytė visos p. Jurskių šeimos vardu savo tėvelio a.a. inž. plk. lt. Alfonso Jurskio, skyriaus steigėjo ir ilgamečio skyriaus pirmininko atminimui.

"Vėliavai duotas Inž. plk. lt. Alfonso Jurskio vardas.

"Pašventinimo apeigas atliko šv. Andriejaus parapijos klebonas kun. Jurgis Degutis. Vėliavos krikšto tėvai buvo: p. Juzė Augaitytė ir savanoris-kūrėjas, Vyčio Kryžiaus kavaliierius plk. Vincas Šaudzis; p. Sniega Jurskytė ir Prof. Dr. Jonas Puzinas; p. Bronė Impolėnienė ir savanoris-kūrėjas, Vyčio Kryžiaus kavaliierius viršila Bronius Tvarkūnas.

"Po šventinimo apeigų vėliavą priėmė skyriaus valdybos pirmininkas av. kpt. Juozas Česonis.

"Vėliavą saugo ir globoja skyriaus valdyba. Tam reikalui, kiekviena valdyta, pradėjusi savo kadenciją, vieną valdybos narį skiria vėliavos globėju. Philadelphijos skyriaus nariai pasizada vėliavą saugoti ir globoti ir tinkamai gerbti.

"Jeigu Philadelphijos skyrius likviduotųsi, vėliava ir šis aktas perduodamas Laisvės Kovų Muzėjui Čikagoje. Atgavus Lietuvai nepriklausomybę, vėliava ir šis aktas perduodamas Nepriklausomos Lietuvos Karo Muzėjui." [Seka parašai.]

Vėliavos krikšto aktą meniškai paruošė architektas Jonas Stelmokas, skyriaus narys.

Po krikšto apeigų, vėliava buvo įnešta į sceną ir pastatyta tarp Amerikos ir Lietuvos vėliavų.

Po šių iškilmių pirmininkas tarė šventės atidarymo žodį. Buvo pagerbti žuvusieji kariai, partizanai ir visi kovojusieji už Lietuvos laisvę.

Po prmininko žodžių, pagrindinę kalbą pasakė inž. Juozas Ardys. Tolešni programos vedimą perėmė p. Virginija Majauskienė. P. Ona šalčiūnienė padainavo keleta dainų, o Philadelphijos tautinių šokių grupė "zilvinas", vadovaujant Esterai Bendžiūtei, pašoko tautinių šokių.

Visas minėjimas buvo užbaigtas Lietuvos himnu. Toliau sekė linksmoji dalis.

Lapkričio 23 d. iš ryto buvo atlaikytos iškilmingos pamaldos šv. Andriejaus parapijos bažnyčioje už mirusius skyriaus narius ir kenčiančią Lietuvą. Šv. Mišias laikė kun. Kajetonas Sakalauskas. Pamaldų metu giedojo Philadelphijos "Vilties" choras, diriguojant Leonui Kauliniui, skyriaus nariui, vargonais pritariant Vytautui Matoniui.

Philadelphijos ramovėnai pirmą kartą pamaldose dalyvavo su nauja vėliava. Be ramovėnų vėliavos, dalyvavo ir Philadelphijos Tautinės S-gos vėliava.

Visas minėjimas ir pamaldos praėjo labai sėkmingai.

Philadelphijos ramovėnai nuoširdžiai dėkoja visai ponų Jurskių šeimai už nepaprastą dovaną, o labiausiai p. Sniegai Jurskytei už jos iniciatyvą pagerbti savo tėvelį a.a. Alfonso Jurskį.

Agaras

NIAGAROS PUSIASALIS, CANADA

Ramovėnai 1969 m. turėjo pasitempti, kad atsilaukius prieš visokias negeroves, kurios buvo paskleistos per Kanados ir Amerikos lietuvių spaudą, liečiančias ne vien tik pa-skirus asmenis, betgi net ir organi-zacijas, kenkiant jų veiklai. Šias ei-lutes rašančio manymu, nereikia kiš-tis į svetimo darželio reikalus, nes kišimasis į privačius reikalus kenks-mingas bendram lietuviškam darže-lio grožiui, kuris priklauso ne vien tiktai tiems, kurie rėkia, bet ir tiems, kurie tyli. Kritika yra geras dalykas, bet ji turi būti kaip kri-stalas, bet ne juokas puodo iš katilo juodo. Mūsų trigrašis yra toks, kad negalima reikalauti iš asmens to, ko jis neturi. Sakysim, jei asmuo ne-turi pinigų, patriotizmo, arba, kad ir paprasčiausio dalyko supratimo, tai kiek iš jo reikalautum, vis tiek negausi, nes jis jų neturi. Išvada per-šasi, kad tas yra netvarkoj, kuris reikalauja, bet ne tas kuris neduoda. Spauda yra nepaprastas ginklas, ku-riuo negalima šaudyti, kur tik kas nori ir į ką nori. Vietnamo kare ir tai neleidžia bandyti kas ir kur nori. Jei yra reikalas, kreipkitės į gin-čams spręsti komisijas, arba į gar-bės teismą, bet ne dumblinkit mū-sų gražios kolonijos gyvenimą.

St. Catharine turime žuvusiems Kovose už Lietuvos Laisvę paminklą, jo fundatorius, kun. B. Mikalauskas, projektuotas inž. A. Kulpavičiaus. Metinių sukakčių progomis susiren-kame ten žuvusiuosius prisiminti — pagerbti. Tai gražiausias būdas jiems prisiminti už kilniausius šioje žemė-je darbus. Ne tik žuvusiems, privalo-me atiduoti pagarbą, bet ir gyvie-šioms laisvės kovotojams. Todėl svei-

V. Beliūno ūkyje, R.R.1 Welland, Ont., ramovėnai rūpestingai skaičiuoja kliudymus į taikinius. Iš k. į d.: A. Lukas, Z. Jakubonis, K. Jasevičius, A. Zosanas, K. Galdikas, A. Vyniautas ir J. Kavalėlis.

kintinas, iškilmingas pagerbimas Ne-priklausomybės kovų dalyvių, įvykęs vasario 16-tos išvakarėse Niagaros Pusiasalyje. 1969 m. Ramovės sk. valdyba gražiai pasidarbavo organi-zacijos veikloje, jos darbai verti dė-mlesio: spaudos parėmimas, žurnalo "Karys", "Lituanus", savaitraščių "Tėviškės Žiburiai", "Nepriklausoma Lietuva", "Tėvynės Prisiminimai" — radio valandėlės, ir įstojant nariu su pirmuoju šimtu doleriu į L. F. Su-rengta iškilmingas Lietuvos kariuo-menės atskikūrimo paminėjimas su paskaita ir menine dalimi, kurią puikiai išpildė Ročesterio Lietuvių Ben-druomenės choras su solistais ir de-

klamacijomis, vad. muz. A. Adomai-čio.

Birželio mėn. buvo suruošta šeimyninė gegužinė, kuri irgi gražiai praėjo ir pasigėrėtiną pelną davė. Gruodžio 6 d. įvyko tradicinis "Kak-lakutų sportinis šaudymas". Nuotraukoje matosi, kaip šaudytojai rūpes-tingai skaičiuoja laimėtus taškus, už kuriuos gavo po du prizus: K. Ja-sevičius, A. Vyniautas, A. Zosanas. Po vieną prizą laimėjo: V. Baliūnas, Z. Jakubonis, J. Kavalėlis ir J. Vys-niauskas. Šiose sporto rungtynėse buvo šaudoma 12 kal. medžiokliniu ir 22 kal. sportiniu šautuvais.

Koresp.

Mjr. Kazys šimėnas apdovanojamas Lietuvos Skautų s-gos ordenu už eitas "Skautų Aido" administratoriaus pareigas. Ordeną prisega s. Česlovas Kiliulis, LSS Pirmijos narys.

(Atkelta iš 87 psl.)

AUKOJO KARIUI:

prieš išeinant traukiniui, prie išėjimo į peroną durų.

Sunkiai praleidau naktį, veltui įeikodamas vietos atsistėsti ar bent kur nors atsiremti į sieną, o ryte, mano nusistebėjimui, sutartoje vietoje neatradau savo bendrakeleivio. Jau beveik pervažiavus visus Rytprūsius, vienoje stotyje mane pasivijo keletas Kretingoje pasilikusių karininkų. Jie man papasakojo, kad rusams prie Kretingos artėjant, visi, kas suspėjo, sulindo į traukinius, ir net be jokių kelionės dokumentų, tačiau ne visi buvę laimingi, nes kai kuriems liko tik vienintelė ir pati paskutinė pasitraukimo priemonė — kojos, o kryptis — Vakarai...

Pagaliau pasiekėme Drezdeną ir pati pirmoji mūsų sužinota naujiena buvo, kad šis didmiestis jau buvo pirmą kartą, nors ir nesmarkiai, bombarduotas.

Labai apsidžiaugiau, susiradęs nenukentėjusią žmoną ir kitus artimuosius. Pasirodo, kad nuo bombų buvo nukentėjęs ir tas fabrikas, kuriame buvusių karininkų šeimos nariai dirbo, tačiau mūsiškiai išlikę sveiki. Nusbetau sužinojęs, kad grįžtant į Drezdeną, aš buvau aplenkta kitų greičiau sugebėjusių keliauti buvusių Sedes kautynių dalyvių, nes kai kurie buvo sugrįžę jau prieš 1 ar 2 dienas. Dabar mano didžiausias rūpestis buvo kiek galima greičiau nusikratyti vokiečių policijos karininko uniforma ir pasirūpinti leidimu, sau ir kartu čia esantiems giminėms kuo greičiausiai apleisti Drezdeną, kurio pavertimas griuvėsiais, atrodė, yra neišvengiamas ir jau nebetoli.

Savotiškai įdomus ir dar šiandien prisimintinas buvo mano pasikalbėjimas su vokiečių karininku, iš kurio turėjau išgauti savo atleidimo dokumentus. Jis bandė mane įtikinėti, kad karas yra dar nebaigtas, bolševizmas dar nesunaikintas ir man, ypatingai Rytų fronte patyrimą turinčiam karininkui, yra stačiai gėda prašytis būti paleidžiamam ir eiti dirbti į fabriką tarpe belaisvių ar per prievartą darbams į Vokietiją atvežtį žmonių...

"Mano tėvyne yra jau rusų užimta, o didvyriu aš nenoriu pasidaryti", buvo mano ryžtingas ir nepakeičiamas nusistatymas, kurio ir pakako.

Mano, toli, net 25 metus atgal praetin nukėlusias mintis nutraukė kažkur toli pasigirdę trys iš eilės šūviai, kurie reiškė, kad turiu grįžti atgal į sutartą su sūnum susitikimo punktą. Pradedu žygiuoti atgal, o mano mintyse dar vis sukasi sūnui šiandien pasakyti, o prieš 25 metus net keletą kartų pakartoti žodžiai.

\$151.25

LVS "Ramovė" Clevelando skyrius.

\$50.00

Barančiukas A., Chicago, Ill.

\$25.00

LVS "Ramovė" Philadelphia skyrius

\$20.00

Petkevičius Alk., N. Washington, Pa.

Po \$10.00

LKK Sav. Sąjunga, Chicagos skyrius

Okunis G., Flushing, N.Y.

Panavas Jz., Merrillville, Ind.

Šimkus M., Baltimore, Md. (savano-
rio mjr. Juozo Saukos atminimui)

Po \$8.00

Gruodis J., Monticello, N.Y.

Tamošiūnas Jz., Detroit, Mich.

Po \$5.00

Daunys K., Sudbury, Canada

Matiukas J., Woodhaven, N.Y.

Perminas Vik., Detroit, Mich.

Povilavičius Ig., Yonkers, N.Y.

Pundzevičius St., Great Neck, N.Y.

Seliokas K., Waterbury, Conn.

Smelstoriū M., Cleveland, Ohio

Urbšaitis J., Cleveland, Ohio

Venclauskas Kaz., Los Angeles, Calif.

Po \$4.00

Baipšys St., Beverly Shores, Ind.

Bulota A., Los Angeles, Calif.

Klimas A., Hamilton, Canada

\$3.25

Lendraitis L., So. Boston, Nass.

Po \$3.00

Alonderis J., St. Catharines, Canada

Andrikonis Jz., Manchester, Conn.

Bajerčius Br., So. Boston, Mass.

Bakšys J., Toronto, Canada

Balzaras L., Chicago, Ill.

Barvydas St., Detroit, Mich.

Beinoras Pr., Chicago, Ill.

Braziulis Vl., Cleveland, Ohio

Budus St., Lemont, Ill.

Dainys Vl., So. Boston, Mass.

Dautartas Vl., Wickliffe, Ohio

Draugelis Br., Chicago, Ill.

Dudėnas K., Chicago, Ill.

Dziubinskis Vl., Gloucester, Mass.

Gelažius P., So. Boston, Mass.

Grajauskas B., Hamilton, Canada

Ignatavičienė M., Cleveland, Ohio

Jakimavičius Vl., Brockton, Mass.

Jankauskas A., Hamilton, Canada

Jankus J., Brooklyn, N.Y.

Janonis F., Brockton, Mass.

Juška K., Detroit, Mich.

Karaliūnas J., Hamilton, Canada

Kiaunė Vl., Easton, Pa.

Krisčiūnas A., So. Boston, Mass.

Krištolaitis J., Cleveland, Ohio

Machulis Pr., Baltimore, Md.

Mieželis Vl., Phoenix, Arizona

Mikalkėnas A., Detroit, Mich.

Nemanius Alk., Chicago, Ill.

Pabrėža, L., Chicago, Ill.

Pempė F., Philadelphia, Pa.
Petrauskas Ig., Montreal, Canada
Petrelis Kl., Cambridge, Mass.
Ramonas K., Chicago, Ill.
Rimas Z., Brooklyn, N.Y.
Romanauskas Z., Philadelphia, Pa.
Rugys A., Paterson, N.J.
Rumša Z., Chicago, Illinois
Sejnas P., Cleveland, Ohio
Simanauskas P., Hartford, Conn.
Sirgėdas J., Richmond Hill, N.Y.
Stalloraitis Jz., Toronto, Canada
Stankevičius A., Melrose Park, Ill.
Stapulionis A., Dorchester, Mass.
Sutkus J., Chicago, Illinois
Šepetyš J., Detroit, Mich.
Šiaučiuonas J., Cicero, Illinois
Tarutis Z., Cleveland, Ohio
Tautvilas N., Washington, D.C.
Tyla Pov., Foxboro, Mass.
Trečiokas K., Newark, N.J.
Ūsas, Br., Chicago, Illinois
Vaičkus J., Kearny, N.J.
Valys J., Miami, Florida
Vegelis J., Hudson, N.Y.
Vieraitis K., Chicago, Ill.
Vilinskas S., Windsor, Conn.
Vilkutaitis V., Woodhaven, N.Y.
Virbickas L., Brooklyn, N.Y.
Vitkus M., Detroit, Mich.
Vizbaras J., So. Boston, Mass.
Vyšniauskas Olga, Chicago, Ill.
Žibas Vl., Paterson, N.J.
Židžiūnas Vl., Worcester, Mass.
Žilėnas K., Cicero, Illinois

Po \$2.00

Gulbinas P., Toronto, Canada

Juškaitis K., Chicago, Ill.

Kenstavičius A., Boston Bar, Can.

Kukarskas Jz., Baltimore, Md.

Nenortas Vc., Hartford, Conn.

Šaudzis V., Philadelphia, Pa.

Tarvydas J., Hamilton, Canada

Vasikauskas Vl., Richmond Hill, N.Y.

Vilėniškis A., Dorchester, Mass.

\$1.25

Sliogeris Vc., Belmore, Australija

Po \$1.00

Algenis K., Woodhaven, N.Y.

Andrašūnas J., Los Angeles, Calif.

Balsys Alz., New York, N.Y.

Baltušis L., Chicago, Ill.

Baniulis St., Cicero, Illinois

Butkys V., Great Neck, N.Y.

Gabrys P., Montreal, Canada

Jablonskis B., Aurora, Ill.

Kacilauskas Jz., Lemont, Ill.

Keiba Vl., Rochester, N.Y.

Mikelėūnas D., Michigan City, Ind.

Petkevičius St., Mount Hope, Canada

Pocius Aug., Rockford, Ill.

Pranaitis Jz., Chicago, Ill.

Ramoška J., Chicago, Ill.

Samuolis Z., Chicago, Ill.

White J., Wheelwright, Mass.

Zamoiskis C. J., Kensington, Austral.

KARYS širdingai dėkoja aukotojams!

O, Nemune!

*O, Nemune! Mūs upių tėve numylėtas!
Kur žalios lankos šypsosi margais žiedais kaišytos,
Kurio krantų darželiuose lietuviškosios rūtos, mėtos,
Kur žydi čia, sušvitęs atiminmais, saulės rytas.*

*O, Nemune! Tavuos laukuos čyrena pilkas vyturėlis
Ir pempių "gyvi" štai pasklinda po laukus marguosius.
Gegutės "kukū" supasi viršūnėje gimtinės ažuolėlio,
"Jurgut, Jurgut, kinkyk, paplak!" lakštutė vakarais besuokia.*

*O, Nemune! Aidėjo čia kadais giesmė gaudi vaidilų,
Raudojo kanklės jų belydint brolelius į žiaurių karą.
Regėjai vaidilučių jausmą: šventą, tyrą, gilų,
Ir jų jų kurstomos ugnelės Gabijoj tą slaptinę žarą.*

*O, Nemune! Ant tavo delno praeitį neši visos tautos didingą,
Senųjų bočių prakaitu, krauju, taurioms godoms nuausta.
Ak, jų vardai jau amžiams sentėvių kapuos sustingo . . .
Gi dvasių jų atminus mums veidai rauste nurausta . . .*

*O, Nemune! Kadais išugdęs tu ne vieną bočių pilį,
Ir mūsų baltą Kauno miestą, šimtmečiais beriedant.
Didžiuojasi todėl tavim tautiečiai ir kaip tėvą myli,
O svetur išklydę . . . į tave mintim su ilgesiu vis bėga.*

*Vai, Nemune! Taip reto grožio slėniu miestą ši išpuošęs,
Kurį Mickevičius - poetas taip šiltai gi apdainavo.
O ten toliau — tik prisiminkite! — didingos Panemunės pušys
Mūs Kauno miestą, tarsi rūtom, vainikavo.*

*Ak, Nemune, kurs maitini, kaip motina, mūs mieląją Šešupę,
Gi jos lankas puoši pavasario žiedais, kaip geras tėvas . . .
Menu, kai jos krantus, lyg marių vilnys, būdavo apsupę
Žali krūmeliai pupelių ir tos baltos, kvapios jievos.*

*Tad sveikas būkie, Nemune, upelių, upių tėve numylėtas.
Vingiuok, dainuok per amžius Lietuvos kadais šventos žemelėj,
Tegul gi niekad nenuvys darželiuos sesių rūtos, mėtos,
Tegul kasdien lankys tave mūs ilgesys ir mūs tėvynės meilė.*

Nemuno Šalies Dukra

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje:
metams — \$7.00, pusmečiui — \$3.50,
atsk. nr. — 70¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

K A R Y S

916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuoti "KARYS" vardu.
Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.
KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą.